

Nr 5

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om krigshjälp; given Stockholms slott den 19 december 1963.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över social-ärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om krigshjälp.

GUSTAF ADOLF

Sven Aspling

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att bestämmelser om krigshjälp skall träda i tillämpning, vid krig automatiskt och vid krigsfara efter Kungl. Maj:ts förordnande, som skall underställas riksdagen.

Alla, som på grund av krigsskada, utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden saknar medel till sitt uppehälle eller till erforderlig vård, skall ha rätt till krigshjälp.

Krigshjälpen skall vara behovsprövad, men Kungl. Maj:t skall kunna förordna om icke behovsprövad krigshjälp under viss kortare tid till den som på grund av krigsskada eller utrymning lämnat sin bostad. Krigshjälp skall lämnas enligt en av Kungl. Maj:t fastställd taxa.

Krigshjälpsverksamheten skall enligt förslaget handhavas av kommunala nämnder. Socialnämnden skall fungera som krigshjälpsnämnd, om inte kommunen inrättat särskild krigshjälpsnämnd.

Kostnaderna för krigshjälpen skall helt falla på staten.

I den mån fredstida sociala kontantförmåner, såsom sjukförsäkringsförmåner, allmän pension, allmänna barnbidrag och familjebidrag till värnpliktigas anhöriga m. fl., på grund av krigsförhållanden inte kan utges i vanlig ordning, förutsättes att förmånstagaren får sin försörjning tryggad enligt reglerna om krigshjälp.

Förslag
till
Lag
om krigshjälp

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Kommer riket i krig, skola bestämmelserna i 2—5 §§ träda i tillämpning. Då kriget upphört, förordnar Konungen senast före avslutandet av den riksdagssession, som börjar näst efter krigets slut, att bestämmelserna icke vidare skola tillämpas; dock att vad nu sagts ej skall gälla, i den mån bestämmelserna alltjämt skola äga tillämpning på grund av förordnande enligt andra stycket.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan, huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, är detsamma förfallet. Upphör krigsfaran, skall meddelat förordnande av Konungen upphävas senast före nästkommande riksdagssessions avslutande.

2 §.

Krigshjälp utgår till den, som på grund av krigsskada, utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden saknar tillgängliga medel till sitt livsuppehälle eller till erforderlig vård och vars hjälpbehov icke tillgodoses på annat sätt.

I den mån Konungen så förordnar skall ock, utan avseende på om hjälpbehov som i första stycket sägs föreligger, krigshjälp för viss tid utgå till den, som på grund av krigsskada eller utrymning lämnat sin bostad.

3 §.

Det åligger kommun att utgiva krigshjälp till den som är bosatt i eller eljest tagit uppehåll i kommunen. Länsstyrelsen må, när särskilda skäl äro därtill, förordna att kommunen skall utgiva krigshjälp enligt 2 § första stycket även till den som tillfälligt vistas i kommunen.

Kommun är icke skyldig att utgiva socialhjälp till den, som saknar medel av anledning som i 2 § första stycket sägs.

4 §.

Den som önskar erhålla krigshjälp enligt 2 § första stycket, skall lämna upplysning om orsaken till hjälpbehovet ävensom på heder och samvete intyga att han saknar tillgängliga medel till sitt uppehälle och erforderlig vård samt att hans hjälpbehov ej tillgodoses på annat sätt. Därest anledning ej föreligger till antagande att hjälpbehovet ändrats sedan krigshjälp som nu sagts senast lämnats, må krigshjälp därefter utgivas utan ny prövning av hjälpbehovet.

Sökes krigshjälp för personer, som tillhöra samma hushåll, må vad i första stycket sagts fullgöras av den som förestår hushållet.

Konungen må som villkor för erhållande av krigshjälp enligt 2 § första stycket stadga skyldighet för hjälpsökande att hos organ för den offentliga arbetsförmedlingen anmäla sig som arbetsökande samt antaga lämpligt arbete i den mån sådant erbjudes.

5 §.

Krigshjälp utgives i form av kontant bidrag eller, när hjälpbehovets art eller andra förhållanden föranleda därtill, som naturahjälp.

Krigshjälp lämnas enligt taxa, som fastställs av Konungen, och utgår, där den ej är avsedd för bestridande av viss engångskostnad, i förskott för högst en månad.

Angående utbetalning av krigshjälp till annan än hjälptagaren stadgas i lagen om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m. m.

6 §.

I varje kommun skall finnas en krigshjälpsnämnd för handhavande av de uppgifter, som åvila kommunen enligt denna lag. Socialnämnden skall vara krigshjälpsnämnd, där kommunen icke uppdrager åt annat kommunalt organ att vara krigshjälpsnämnd eller inrättar särskild krigshjälpsnämnd.

Ledamöter och suppleanter i särskild krigshjälpsnämnd väljas av kommunens fullmäktige till det antal fullmäktige bestämma. Antalet ledamöter må dock icke vara under fem. Valet skall vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat. Sker ej val av suppleanter proportionellt skall tillika bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

I fråga om krigshjälpsnämnd i annan kommun än Stockholm skall vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande kommunens styrelse ävensom i 45 § andra och tredje styckena samma lag i fråga om där avsedd nämnd äga motsvarande tillämpning, dock att det ej är erforderligt att protokoll

upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

Beträffande krigshjälpsnämnd i Stockholm skola bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm äga tillämpning, varjämte skall gälla vad stadsfullmäktige med iakttagande av stadgandena i sagda lag föreskriva. Protokoll behöver dock ej upptaga annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

7 §.

Ledamot av krigshjälpsnämnd och den som av nämnden utsetts att mottaga ansökan om krigshjälp må, för tid intill dess nämnden nästa gång sammanträder, å dess vägnar bevilja krigshjälp, om sökanden är i så trängande behov därav, att nämndens sammanträde ej kan avvaktas, eller om hjälpen skall utgå enligt 2 § andra stycket. Sådant beslut skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

8 §.

För utgiven krigshjälp äger kommun erhålla ersättning av statsmedel. Ersättning fastställles av länsstyrelsen. Kommun äger av länsstyrelsen utfå förskott å ersättningen.

9 §.

Den, som vid ansökan om krigshjälp medvetet eller av grov vårdslöshet lämnat oriktig eller vilseledande uppgift rörande hjälpbehovet eller orsaken till detta, är ersättningsskyldig för krigshjälp som utgivits på grund av sådan uppgift.

Konungen förordnar med riksdagen om ersättningsskyldighet för krigshjälp enligt 2 § första stycket

a) för hjälptagare, där denne kommer i åtnjutande av annan social förmån för samma tid som krigshjälpen avser;

b) för underhållsskyldig, där krigshjälpen utgivits till hans make eller till hans barn eller adoptivbarn under sexton år för tillgodoseende av hjälpbehov, vilket icke skulle hava förelegat därest han fullgjort sin underhållsskyldighet.

10 §.

Länsstyrelse åligger att följa tillämpningen av denna lag och med stöd därav meddelade bestämmelser samt därvid tillse, att krigshjälpsverksamheten bedrivs på ett ändamålsenligt sätt.

Yppas missförhållande med avseende på kommuns handhavande av krigshjälpsverksamhet eller förberedelser för sådan verksamhet, skall länsstyrelsen vidtaga den åtgärd, som finnes erforderlig för att åstadkomma rättelse. Beslut att ersättning av statsmedel för utgiven krigshjälp icke skall utgå eller

skall utgå i minskad omfattning må dock meddelas endast såvida kommunen grovt åsidosatt sina skyldigheter.

11 §.

Talan mot krigshjälpsnämnds beslut föres genom besvär hos länsstyrelsen. Över länsstyrelsens beslut i ärende enligt denna lag, som genom besvär kommit under länsstyrelsens prövning, må klagan ej föras. Över annat beslut av länsstyrelse föres talan genom besvär hos Konungen.

Krigshjälpsnämnds och länsstyrelsens beslut lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej länsstyrelsen förordnar annorlunda.

12 §.

De närmare föreskrifter, som finnas erforderliga för tillämpningen av denna lag, meddelas av Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1964.

Genom denna lag upphäves förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp.

Inrättar kommun särskild krigshjälpsnämnd, skall val av ledamöter, som första gången förrättas, avse tiden intill utgången av året näst efter det, då allmänna val av kommunens fullmäktige äger rum första gången efter den tidpunkt från och med vilken ledamöterna blivit valda. Vad nu sagts skall ej äga tillämpning beträffande krigshjälpsnämnd i Stockholm.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 de-
cember 1963.*

N ä r v a r a n d e:

Statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMVQIST, ASPLING, PALME.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Aspling, fråga angående *lagstiftning om social beredskap* samt anför.

Frågor rörande socialvårdens verksamhet under krigsförhållanden och beredskapstillstånd har utretts av socialberedskapskommittén.¹ Kommittén har avlämnat dels i februari 1962 ett stencilerat betänkande med förslag till lag om krigshjälp, dels i januari 1963 sina övriga förslag, innefattande bl. a. förslag till lag med särskilda bestämmelser om vissa sociala förmåner under krigsförhållanden. Det i februari 1962 avlämnade betänkandet har sedermera tryckts och ingår tillsammans med kommitténs övriga förslag i volymen Social beredskap (SOU 1962: 58).

I ett den 28 november 1962 dagtecknat betänkande med förslag rörande hjälpåtgärder för de värnpliktigas anhöriga under krig, m. m. (stencilerat) har 1954 års värnpliktsavlöningsutredning², under antagande att den av socialberedskapskommittén föreslagna lagen om krigshjälp genomföres, föreslagit att under tid då lagen är i tillämpning krigshjälp av visst slag skall träda i stället för ersättning enligt familjebidragsförordningen.

Värnpliktsavlöningsutredningen har nyssnämnda dag jämväl avgivit betänkande med förslag rörande förmåner för civilförsvarspliktiga under beredskap och krig, m. m. (stencilerat), vari utredningen föreslagit att samma regler som för värnpliktigas anhöriga skall gälla i fråga om krigshjälp för anhöriga till civilförsvarspliktiga, som avlönas i likhet med värnpliktiga.

Över socialberedskapskommitténs förslag har, efter remiss, yttranden avgivits av överbefälhavaren, socialstyrelsen, riksförsäkringsverket, statskontoret, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, arbetsmarknadsstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, civilbefälhavarna i andra—femte civilområdena, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i samtliga län, Svenska landstingsförbundet, Svenska stads-

¹ Generaldirektören G. Y. Samuelsson, ordförande, majoren K.-E. Holm, kanslirådet A.O.G. Larnstedt och ledamoten av riksdagens andra kammare O.W. Wiklund.

² Expeditionschefen G. Söderberg, ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare M. G. Gustafsson, byråchefen U. S. Rosenblad och talmannen G. V. Sundelin.

förbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska socialvårdsförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen i Sverige. Remissyttranden har vidare avgivits, över förslaget till lag om krigshjälp, av föredraganden i första civilområdet och 1960 års försvarsledningsutredning samt, över förslagen i övrigt av generalpoststyrelsen, civilbefälhavaren i första civilområdet, Försäkringskasseförbundet och Socialförsäkringsbolagens förening.

Över värnpliktsavlöningsutredningens förslag rörande hjälpåtgärder för de värnpliktigas anhöriga under krig, m. m. har, efter remiss, yttranden avgivits av överbefälhavaren, försvarets civilförvaltning, försvarets personalvårdsnämnd, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, civilbefälvärdena, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen i Sverige.

Överståthållarämbetets och länsstyrelsernas yttranden är åtföljda av yttranden från ett stort antal kommunala och andra organ. I vissa andra fall har utlåtanden från underlydande organ m. fl. fogats vid remissyttrandena.

Jag anhåller nu att få ta upp hithörande lagstiftningsspörsmål till behandling.

Översikt av gällande bestämmelser m. m.

Beredskapslagstiftning m. m.

Civilförsvaret m. m.

Den svenska försvarsplanläggningen omfattar inte blott krigsmakten utan även det civila samhället. På vissa civila samhällsområden har en specialreglering av beredskapsuppgifterna skett och en särskild beredskapsorganisation uppbyggts. Av särskild betydelse ur socialvårdssynpunkt är bestämmelserna rörande civilförsvaret i *civilförsvarlagen den 22 april 1960* (nr 74) och *civilförsvarskungörelsen den 27 maj 1960* (nr 377).

Den centrala ledningen av civilförsvaret utövas under Kungl. Maj:t av civilförsvarsstyrelsen. Inom varje län handhar länsstyrelsen ledningen av civilförsvaret. Landet är indelat i civilförsvansområden, där ledningen under civilförsvarsberedskap utövas av en civilförsvarschef. Civilförsvaret skall anordnas dels som allmänt civilförsvaret och dels som verksskydd för särskilda anläggningar och byggnader. Stommen i det allmänna civilförsvaret utgöres av ett inom varje civilförsvansområde organiserat lokalt civilförsvaret.

Det ankommer i princip på staten att sörja för civilförsvaret. Vissa civilförsvarsuppgifter åvilas dock kommunerna. För handhavandet av sådana uppgifter skall i varje kommun finnas en civilförsvarsnämnd.

Civilförsvarets huvuduppgift är att skydda civilbefolkning och egendom mot skador av fientliga anfall och att rädda överlevande vid sådana anfall.

För att kunna fullgöra denna uppgift skall civilförsvaret vidtaga olika förberedande åtgärder, av vilka den viktigaste är utrymning.

Den grundläggande bestämmelsen om utrymning i 34 § civilförsvarslagen stadgar, att Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer äger vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, uppmana eller ålägga invånare inom område, som blivit eller kan antagas bliva utsatt för fientlig verksamhet eller inom vilket eljest militära åtgärder av synnerlig betydelse vidtages eller kan förväntas, att lämna sin bostad och taga uppehåll utom angivet område under den tid, för vilken uppmaningen eller åläggandet gäller.

Enligt 49 § civilförsvarslagen bestämmer Kungl. Maj:t för vilka orter planläggning av utrymning skall ske. Planläggning av utrymning skall enligt Kungl. Maj:ts bestämmande avse a) *beredskapsutrymning*, omfattande barn, sjuka, åldringar och andra icke arbetsföra personer jämte vårdare, b) *omflyttning* inom utrymningsort av dem som skall kvarstanna där efter beredskapsutrymning samt c) *slutlig utrymning* omfattande dem, som icke lämnat orten under beredskapsutrymningen, i den mån de icke erfordras för verksamhet, som är oundgänglig för totalförsvaret.

Kungl. Maj:t har fastställt förteckning över tätorter, för vilka utrymning skall planläggas med hänsyn till luftanfall. I förteckningen är för varje tätort angivet, om utrymningsplanläggningen skall omfatta enbart beredskapsutrymning eller därutöver slutlig utrymning eller omflyttning. Utrymningsplanläggningen berör omkring 3 miljoner människor.

Planläggning verkställs endast för utrymning, som sker efter åläggande av myndighet, s. k. obligatorisk utrymning. Utrymning, som föranledes av uppmaning från myndigheternas sida, s. k. frivillig utrymning, sker vanligen helt genom den enskildes försorg och på hans bekostnad. Frivillig utrymning kan dock även ske under medverkan av civilförsvaret.

Beredskapsutrymning planlägges för orter med mer än 10 000 invånare och vissa andra orter och områden, vilka betraktas som sannolika mål för luftanfall. Beredskapsutrymning kan omfatta samtliga icke förvärvsarbetande, utgörande omkring 50 procent av befolkningen, eller begränsas till vissa grupper av icke förvärvsarbetande, omfattande cirka 40 procent av befolkningen. Omflyttning av förvärvsarbetande personer från de inre till de yttre delarna av utrymningsområde planlägges för de största städerna som komplement till beredskapsutrymning. Slutlig utrymning planlägges för orter med mer än 30 000 invånare samt för några mindre orter.

När beslut meddelats om utrymning av visst område åligger det envar, som omfattas av beslutet, att följa de särskilda föreskrifter, som utfärdas i anledning härav. Dessa föreskrifter kommer att innehålla bland annat att livsmedel för två dygn skall medföras samt att utrymnande bör medföra värdehandlingar, kontanter, sjukförsäkringsbesked, ransoneringskort samt eventuellt utdelad identifieringsbricka.

I beredskapsplanläggningen utgår man från att det i första hand ankommer på den enskilde att ordna sin försörjning, transport och inkvartering.

Myndigheternas verksamhet vid utrymning skall syfta till att så långt möjligt understödja och samordna de enskilda människornas självverksamhet ävensom att omhändertaga dem, som inte kan ordna för sig själva. Familjerna skall vid utrymning hålla samman i största möjliga utsträckning. Skolbarn utrymmer med sina familjer.

Den som ej själv kan ordna sin förflyttning utrymmer vid obligatorisk utrymning utan kostnad för honom med enskilda eller kollektiva färdmedel. Personer med begränsad rörlighet och personer, som inte kan förflytta sig själva, jämte deras vårdare omhändertages på s. k. hjälpplatser. Särskilda föreskrifter gäller för utrymning av anstalter.

Utrymning skall ske till kommuner, som ligger så nära hemorten som med hänsyn till kravet på skydd är möjligt. Inkvartering av förvärvsarbetande skall såvitt möjligt ske inom sådant avstånd från hemorten att dagliga resor till och från arbetsplatsen kan företagas. I den mån så är möjligt skall undvikas att utrymmande från mer än en ort placeras i samma inkvarteringskommun. Inkvartering sker i eget län för omkring hälften av den utrymmande befolkningen. Inkvartering i annat län ifrågakommer för befolkning från bl. a. Stockholms-, Göteborgs- och Malmöområdena.

Det åligger civilförsvaret att leda de utrymmandes förflyttning till avsedda inkvarteringsområden respektive fördela dem på civilförvarsområden och utrymningskommuner, om detta inte skett tidigare. Utrymmande, som inte nått sin bestämmelseort, kan tillfälligt inkvarteras i genomgångsområden. Det ankommer på civilförsvaret i dessa genomgångsområden att tillfälligt omhändertaga, förlägga och utspisa utrymmande i avvaktan på vidare transport till varaktig inkvartering och att inom området lämna de utrymmande den hjälp i övrigt som kan erfordras.

Det första omhändertagandet på inkvarteringsorten av de utrymmande ankommer på civilförsvaret, medan kommunala och andra myndigheter därefter skall övertaga ansvaret för de hjälpbehövande. Den grundläggande föreskriften om civilförsvarets åligganden i dessa hänseenden återfinnes i 36 § civilförvarslagen, där det stadgas att inom civilförvarsområde skall vidtagas åtgärder för inkvartering och utspisning av samt annat bistånd åt dem, som blivit i behov härav i anledning av krigsskada eller utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden.

Inkvartering kan vara antingen enskild inkvartering eller internatinkvartering, innebärande gemensam förläggning för grupper av personer, som är i behov av särskild omvårdnad. Det internatklientel man räknar med i planerna utgöres dels av barn, åldringar, sjuka m. fl. i enskild vård, vilkas vårdare inte medföljer vid utrymning, och dels av dem som i fredstid vårdas på anstalter i utrymningsorten. Patienter på sjukvårdsanstalter lydande under det allmänt civila medicinalväsendet inräknas inte i internatklientelet. De utrymmande, som ej förs direkt till internat, samlas först på s. k. mottagningsplatser och hänvisas därifrån till de s. k. inkvarteringsrotarna. För vårdbehövande finns i inkvarteringskommunen dels anstalter och dels

andra internat, vilka upprättas av civilförsvaret i anledning av utrymningen.

De särskilt upprättade internaten är i regel avsedda för varaktig inkvartering. I inkvarteringskommunerna kan dock även upprättas tillfälliga internat för att under kortare tid (man räknar med sju dagar) omhändertaga utrymmande, som skrivits ut från sjukhus.

Civilförsvarschef, chef för undsättningskår inom civilförsvaret och länsstyrelse kan enligt 68 § civilförsvarslagen under civilförsvarsberedskap med förfoganderätt ta i anspråk markområden, byggnader, utrymmen, livsmedel, transportmedel m. m. Tillgången på inkvarteringsbostäder för utrymd befolkning säkras genom denna förfoganderätt. Ersättning för egendom som tagits i anspråk med förfoganderätt skall utgå enligt de grunder, som är stadgade i fråga om rekvisition för krigsmaktens behov.

Frågan hur de inkvarterade skall kunna tillförsäkras rätt till inkvarteringsbostad, sedan civilförsvarets förfoganderätt upphört, föreslås i propositionen 1964:4 löst på så sätt att i en särskild lag om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m. m. stadgas, att ägare eller innehavare av byggnad eller del därav skall vara pliktig att upplåta inkvarteringsbostad, som av civilförsvaret eller kommun anvisats den som på grund av utrymning eller krigsskada eller annan krigshändelse inte äger bostad eller kan återvända till sitt hem.

För det intrång, som inkvarteringen innebär, skall enligt lagen inkvarteringsvärden kompenseras genom skälig ersättning i pengar av den inkvarterade, i den mån ersättning ej utgår av statsmedel till följd av att bostaden är tagen i anspråk med civilförsvarets förfoganderätt. Inkvarteringsersättningen skall erläggas i efterskott för månad. Har inkvarteringsvärd och inkvarterad ej enats om annat, skall ersättningen beräknas efter de grunder, som fastställts då civilförsvaret tagit bostaden i anspråk med förfoganderätt. Har sådant ianspråktagande ej förekommit eller har inkvarteringsförhållandet väsentligt ändrats efter sådant ianspråktagande, skall, om parterna ej enas om ersättningen, denna bestämmas såsom om inkvarteringsbostaden nyttjades efter ianspråktagande med civilförsvarets förfoganderätt.

För den civila hälso- och sjukvården vid krig och andra utomordentliga förhållanden gäller *krigssjukvårdslagen den 27 november 1953* (nr 688) och *krigssjukvårdskungörelsen den 17 juni 1955* (nr 442). De i dessa författningar givna bestämmelserna om det civila medicinalväsendets omorganisation för och verksamhet under krigsförhållanden träder automatiskt i tillämpning vid krig och kan vid krigsfara och andra utomordentliga förhållanden sättas i tillämpning genom förordnande av Kungl. Maj:t. I fredstid uppgöres planer och vidtages förberedande åtgärder för denna omställning. Planläggningen ledes under Kungl. Maj:t av medicinalstyrelsen genom dess sjukvårdsberedskapsnämnd. Ansvaret för omställningen till krigsorganisation och för verksamheten därefter åvilar vederhörande fredshuvudman. Verksamheten under krigsförhållanden utövas

dels genom sluten vård å beredskapssjukhus och dels genom öppen vård av krigstjänsteläkare. Beredskapssjukhusen, som skall mottaga både civila och militära patienter, är i fred befintliga sjukhus eller vid krig eller krigsfara särskilt upprättade civila sjukhus. Ledningsuppgifter beträffande krigsorganisationens verksamhet tillkommer medicinalstyrelsen, civilbefälhavarna och länsstyrelserna. Särskilda organ finns inrättade för samverkan mellan ledningen av den civila hälso- och sjukvården och ledningen av militärväsendets och civilförsvarets sjukvårdsverksamhet.

Bestämmelser, innebärande ett vidsträckt statligt ansvar, har meddelats beträffande kostnaderna för övergången till krigsorganisation och för krigsorganisationens verksamhet. Bestämmelserna innebär bl. a., att den enskilde under krig eller eljest i den mån Kungl. Maj:t förordnat om övergång till krigsorganisation inte kommer att avkrävas några avgifter för vare sig slutet eller öppen vård, som meddelas av personal inom det krigsorganiserade civila hälso- och sjukvårdsväsendet.

Utrymningshjälp

Enligt *förordningen den 13 april 1940 om utrymningshjälp* (nr 215; ändr. 1941: 108 och 585, 1942: 523 och 985, 1944: 544 och 629 samt 1953: 371) kan särskilda statliga bidrag — utrymningshjälp — utgå till dem, som i anledning av krig eller krigsfara ålagts eller blivit uppmanade att lämna sin bostadsort. Kungl. Maj:t äger förordna att utrymningshjälp skall utgå även i andra fall. Utrymningshjälp anses ej som socialhjälp.

Utrymningshjälp kan utgå in natura eller kontant och avser den tid utrymningen varar ävensom den tid, som efter utrymningens upphörande skäligen åtgår för återflyttning. Naturhjälp meddelas genom att hjälptagaren kostnadsfritt eller till nedsatt kostnad erhåller resa, förplägnad, inkvartering, sjukvård eller personlig utrustning. Kontanthjälp utgöres av resebidrag, underhållsbidrag, hyresbidrag och sjukbidrag.

Handhavandet av utrymningshjälpen är enligt förordningen en civilförsvarsuppgift. Den centrala ledningen och övervakningen utövas av civilförsvarsstyrelsen. De lokala åtgärderna för utrymningshjälpens förberedande och handhavande ombesörjes inom varje civilförsvarsområde av civilförsvarschefen under tillsyn av länsstyrelsen.

Civilförsvarschefen kan efter anmälan meddela dels utrymningshjälp i form av resa in natura eller resebidrag, dels annan utrymningshjälp för de fjorton första dagarna efter ankomsten till inkvarteringskommunen, vilken tidsperiod kan förlängas. Den som i annat fall önskar erhålla utrymningshjälp, skall göra ansökan därom hos civilförsvarsnämnden i inkvarteringskommunen. För personer, som tillhör samma hushåll, kan ansökan göras av den som förestår hushållet.

Utrymningshjälp, som meddelas av civilförsvarschefen, lämnas utan behovsprövning. Sådan utrymningshjälp, som lämnas av civilförsvarsnämnden, skall däremot i allmänhet utgå efter behovsprövning. Till grund för

nämndens prövning av behovet skall vid ansökan om utrymningshjälp vara fogad en på heder och samvete avgiven deklaration rörande sökandens ekonomiska förhållanden. Straffansvar är stadgat för den som till stöd för ansökan om utrymningshjälp mot bättre vetande eller av grov vårdslöshet lämnat oriktig uppgift.

Utrymningshjälp skall kunna utgå även till arbetsföra. Som villkor för att en arbetsföra person skall erhålla utrymningshjälp gäller dock viss skyldighet för honom att utföra och söka arbete. Han är sålunda skyldig att utan ersättning utföra arbete, som föranledes av utrymningen eller de bortflyttandes vistelse i inkvarteringskommunen, och skall vidare, där så finnes skäligt, under den tid utrymningshjälp åtnjutes hos organ för den offentliga arbetsförmedlingen anmäla sig som arbetssökande samt antaga lämpligt arbete i den mån sådant erbjudes. Om vad som skall förstås med lämpligt arbete skall gälla vad därom stadgas i förordningen om erkända arbetslöshetskassor.

Hjälptagare är skyldig att till civilförsvarsnämnden göra anmälan bland annat om han eller den som är försörjningspliktig gentemot honom erhållit avlönat arbete eller eljest högre inkomster eller om hjälptagarens ekonomiska förhållanden i övrigt väsentligt förbättrats.

Resebidrag och sjukvårdsbidrag utgår med de faktiska kostnaderna för ändamålen i fråga. Underhållsbidrag och hyresbidrag är däremot maximerade. Beloppen, som inte ändrats sedan år 1953, är låga. Avsikten har varit att underhållsbidragen skulle överensstämja med maximibeloppen i dåvarande lägsta ortsgrupp för familjepennning enligt familjebidragsförordningen. Underhållsbidragen skall tillgodose de nödvändigaste behoven, såsom föda, kläder, lyse, rengöringsmedel och dylikt. Hyresbidragen, som inte utgår till bostad i utrymningsorten utan endast till bostad i inkvarteringskommunen, är avsedda att tillgodose endast ett nödortfikt bostadsbehov.

Underhållsbidrag och hyresbidrag skall i allmänhet utbetalas i förskott för en vecka. Hyresbidrag skall, där myndighet som beslutat om bidraget så bestämmer, utbetalas direkt till hyresvärden.

Besvär över civilförsvarschefs eller civilförsvarsnämnds beslut föres hos länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut kan inte överklagas.

Skyldighet för enskild att till statsverket utgiva ersättning för utrymningshjälp föreligger endast i vissa angivna fall. Sådant skyldighet föreligger främst för utrymningshjälp, som under den första tiden efter ankomsten till inkvarteringsorten lämnats utan behovsprövning, om denna hjälp icke efterföljts av behovsprövad hjälp. Ersättningsskyldigheten åligger hjälptagaren samt, i fråga om hjälp som utgått till person som icke fyllt 18 år, föräldrar eller adoptant. Skyldighet att ersätta behovsprövad utrymningshjälp föreligger om hustru eller barn under 16 år beviljats sådan utrymningshjälp och hjälpbehovet orsakats av att försörjaren uppenbarligen ej fullgjort sin underhållsskyldighet mot hjälptagaren. Försörjaren är då er-

sättningskyldig. Vidare är den som genom brottsligt förfarande erhållit utrymningshjälp skyldig att ersätta den erhållna hjälpen.

Kommun kan i vissa fall bli ersättningskyldig för utrymningshjälp, i den mån staten till följd av utrymningen fått vidkännas kostnader, som eljest skolat i första hand bestridas av kommunen.

Fråga om skyldighet för enskild att utge ersättning för utrymningshjälp eller om befrielse från sådan skyldighet skall enligt förordningen upptagas och prövas av särskilda utrymningshjälpnämnder. Kommuns ersättningskyldighet prövas av länsstyrelsen.

Civildförsvarets nuvarande organisation lämnar inte utrymme för handhavandet av utrymningshjälpen i enlighet med vad som föreskrives i 1940 års förordning. Vid tillkomsten av 1960 års civilförvars lag har förutsatts, att hjälpverksamhet av det slag utrymningshjälpen representerar skall handhas av kommunerna.

Administrativ beredskap

Vid sidan av specialregleringen på särskilda civila områden av totalförsvaret finns det vissa författningar, som mera allmänt reglerar verksamheten vid krig eller krigsfara. Den viktigaste av dessa författningar är *lagen den 13 mars 1942 med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m.* (nr 87), den s. k. administrativa fullmaktslagen. Tillämpningsföreskrifter till lagen har meddelats i en kungörelse den 2 april 1943 (nr 137).

Lagens bestämmelser om organisation och förfarande träder automatiskt i tillämpning vid krig. Vid krigsfara eller utomordentliga av krig föranledda förhållanden kan Kungl. Maj:t förordna om bestämmelsernas tillämpning. Förordnandet skall dock underställas riksdagens prövning. De kommunala myndigheter, å vilka lagen äger tillämpning, utgöres av alla till kommunal styrelse eller förvaltning hörande stämmor och representationer, myndigheter, styrelser, nämnder m. fl.

När de angivna bestämmelserna är i tillämpning kan Kungl. Maj:t förordna bl. a. om överflyttande av uppgifter från en myndighet till en annan. Uppgift, som tillkommer Kungl. Maj:t, kan sålunda övergå å underordnad myndighet, uppgifter för viss statsmyndighet överlämnas till annan statsmyndighet eller till kommunalmyndighet och uppgift för kommunalmyndighet flyttas över till annan kommunalmyndighet i samma kommun, statsmyndighet eller kommunalmyndighet i annan kommun. Förordnande kan vidare meddelas att myndighet må fatta beslut i annan sammansättning eller med mindre antal ledamöter eller i annan ordning än eljest är stadgat. Kungl. Maj:t äger också medge att myndighet må flytta sin verksamhet till annan ort. Bestämmelser kan vidare ges om skyldighet för statliga och kommunala befattningshavare att tjänstgöra i andra statliga eller kommunala befattningar. Kungl. Maj:t äger förordna om anstånd med val av ledamöter

i kommunal representation eller innehavare av allmänt uppdrag. Då val ej hållits skall den tidigare valde kvarstå till dess annan valts och kan tillträda uppdraget.

Lagen innehåller vidare bestämmelser om bl. a. förordnande om jämkning av tid för hållande av sammanträde eller förrättning eller fullgörande av uppgifter samt om hållande av sammanträde å annan ort. Bestämmelserna om förfarandet avser bl. a. införskaffande av utredning i annan ordning än vederbörlig författning stadgar samt förlängning av besvärstid och av tid för bevakande av anspråk eller fullgörande av skyldighet. En del av de förordnandebefogenheter, som lagen tillagt Kungl. Maj:t, kan på Kungl. Maj:ts uppdrag utövas av underordnad myndighet. Kan under krig förbindelsen med någon del av riket och riksstyrelsen icke eller endast med avsevärd svårighet upprätthållas eller föreligger eljest under krig trängande behov av omedelbara åtgärder, äger civilbefälhavare inom sitt område eller, om civilbefälhavare ej finnes eller hans beslut ej kan avvaktas, länsstyrelse i vad angår länet även utan Kungl. Maj:ts uppdrag utöva befogenhet, som enligt administrativa fullmaktslagen tillkommer Kungl. Maj:t.

Enligt tillämpningskungörelsen har myndigheterna att under krig, krigsfara och utomordentliga av krig föranledda förhållanden i möjligaste mån anpassa sin verksamhet efter det rådande läget. Organisation, arbetsformer och förfarande skall i största möjliga utsträckning förenklas. Ärenden skall handläggas allt eftersom deras skyndsamma avgörande äger betydelse för det allmänna och ärende, som angår eller äger samband med försvar eller folkförsörjning, skall äga företräde framför andra ärenden.

Myndighet skall planlägga de ändringar och inskränkningar i verksamheten samt de övriga åtgärder som erfordras. Inom kommun skall planläggningen ske under inseeende av kommunens styrelse. Möter hinder eller avsevärd svårighet för hållande av sammanträde med kommunal stämma eller representation och kan med beslut av kommunen ej anstå, äger kommunens styrelse utöva kommunens beslutanderätt med vissa undantag. Myndighet, som handhar förvaltning och verkställighet, må fatta beslut med mindre antal ledamöter. Om så oundgängligen kräves må ordföranden ensam besluta för myndigheten. Nu angivna beslutförhållanden må i trängande fall tillämpas jämväl för utövande av kommunens beslutanderätt genom kommunens styrelse. När så påkallas av förhållandena må kommun besluta om överförande av förvaltande och verkställande uppgifter, som utövas av annan myndighet än kommunens styrelse, på annan kommunal myndighet.

Särskilda uppgifter kan under krisförhållanden åläggas kommunerna med stöd av den s. k. *kommunala fullmaktslagen den 15 juni 1939* (nr 254). Till lagen ansluter sig *kungörelsen den 8 september 1939 om kristidsnämnder* (nr 658) samt *kungörelsen samma dag om kommunala kristidsförbund* (nr 659). Kommunala fullmaktslagen träder automatiskt i tillämpning då riket befinner sig i krig. Vid krigsfara eller andra utomordentliga av krig

föranledda förhållanden eller då i en bristsituation förutsättningar föreligger för tillämpning av allmänna ransoneringslagen äger Kungl. Maj:t förordna att lagens bestämmelser skall tillämpas.

Då bestämmelserna trätt i tillämpning äger Kungl. Maj:t föreskriva, att kommunerna skall i den omfattning Kungl. Maj:t bestämmer fullgöra sådana uppgifter, som är erforderliga för att fylla befolkningens eller produktionens behov av viktiga förnödenheter, för att lämpligt utnyttja tillgänglig arbetskraft eller för att tillgodose annat ändamål av betydelse för folkförsörjningen. Handhavandet av ifrågakommande uppgifter skall ankomma på kommunala kristidsnämnder, vilkas verksamhetsområden bestämmas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen äger bestämma om avvikelser från gällande kommunindelningar och äger förordna om kommunala kristidsförbund.

Ytterligare reglering av kommunernas skyldigheter avses skola komma till stånd genom det förslag till *lag om kommunal beredskap*, som förelägges riksdagen genom proposition 1964: 4.

Enligt lagförslaget skall kommun vara skyldig att i alla de hänseenden, i vilka kommunen är verksam för de egna kommunmedlemmarna, utöva verksamhet även till förmån för sådan befolkning från annan kommun, som på grund av extraordinära förhållanden tagit uppehåll inom kommunen. Härmed undanröjes så långt möjligt riskerna för att de inkvarterade från annan kommun får en särställning i förhållande till inkvarteringskommunens fasta befolkning. Man vinner också den fördelen att det alltid finns en kommun som är ansvarig för den enskilde, vilket är särskilt betydelsefullt, om förbindelserna med hemkommunen avbrutits eller dess organ satts ur funktion genom slutlig utrymning eller krigshändelse. Den kommunala verksamheten syftar till att i de fall, då annat organ icke är ansvarigt, tillgodose de hemlösas eller eljest krigsdrabbades mest elementära behov i fråga om bostad och uppehälle samt erforderlig vård.

I lagen fastslås den tidpunkt, då ansvaret för de utrymmande eller eljest hemlösa skall övergå från civilförsvaret till inkvarteringskommunerna. Såvitt gäller den enskilda inkvarteringen föreslås ansvarsövergången äga rum i och med att den utrymmande tagit anvisad inkvarteringsbostad i besittning. Utgångspunkten för fastställande av den tidpunkt, då ansvaret skall övergå på kommunerna för vårdbehövande som inkvarterats i särskilt upprättade internat, föreslås vara den dag, då kommunen mottagit anmälan från civilförsvaret att internatet tagits i bruk. Den tid, som därefter skall stå kommunen till buds för att bereda sig för övertagande av internatet, har bestämts till en vecka med möjlighet för länsstyrelse att förlänga tiden med ytterligare en vecka. Såvitt rör specialinternat för vissa kategorier vårdbehövande blir det inte aktuellt med någon övergång av ansvaret till kommunerna, enär i dessa fall internatet kvarstår under särskild huvudman — landsting, socialstyrelsen, fångvårdsstyrelsen etc.

I lagen uppdrages åt kommunerna att upprätta och föra register över dem, som till följd av utomordentliga förhållanden lämnat sitt hem och uppehåller sig i kommunen. Lagen innehåller dessutom regler för interkommunalt bistånd, vilka har den innebörden att utrymningskommunerna skall vara skyldiga att lämna bistånd åt inkvarteringskommunerna.

I organisatoriskt hänseende skall enligt lagförslaget fördelningen av uppgifterna på olika kommunala organ under beredskap och krig helt ansluta sig till fredsorganisationen. Emellertid uppstår, åtminstone i inkvarteringskommunerna, under krigsförhållanden uppgifter, som inte har någon motsvarighet under fred, såsom att tillgodose de enskilt inkvarterades behov av bostad och att registrera dem. För handhavandet av sådana uppgifter skall finnas en av kommunen tillsatt beredskapsnämnd. Det ankommer på länsstyrelsen att utöva tillsyn över kommunernas beredskapsplanläggning och tillämpningen av lagen i övrigt. Något särskilt centralt organ med uppgift att leda den kommunala beredskapsplanläggningen föreslås inte.

Fredstida regler om sociala förmåner

Socialförsäkring m. m.

Vid de vanligaste formerna av inkomstbortfall åtnjutes ekonomiskt skydd genom socialförsäkringarna — sjuk- och moderskapsförsäkringen, folkpensioneringen, tilläggs-pensioneringen, yrkesskadeförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen. Huvudbestämmelserna om de tre förstnämnda försäkringarna är sammanförda i *lagen den 25 maj 1962 om allmän försäkring* (nr 381).

Den allmänna försäkringen handhaves av riksförsäkringsverket, de allmänna försäkringskassorna samt de lokala organ som Kungl. Maj:t bestämmer. Allmän försäkringskassa, som är en självständig juridisk person, skall i princip finnas för varje landstingskommun samt varje stad, som ej tillhör sådan kommun. I allmän försäkringskassa skall finnas styrelse och en eller flera pensionsdelegationer samt som lokala organ försäkringsnämnder. Försäkringskassans kansliorganisation består av ett centralkontor med kassans direktör som chef samt erforderligt antal lokalkontor med en föreståndare som chef för varje kontor.

Sjuk- och moderskapsförsäkringen omfattar i princip hela landets befolkning. En försäkrad, som är bosatt i Sverige, skall vara inskriven hos allmän försäkringskassa fr. o. m. den månad varunder han fyller 16 år. Registrering av uppgifter rörande de försäkrade sker vid det lokalkontor, inom vars verksamhetsområde vederbörande är mantalsskriven, eller, om den försäkrade ej är mantalsskriven i riket, hos det lokalkontor, inom vars verksamhetsområde han är bosatt. Som legitimationshandling erhåller den som inskrives i försäkringskassa ett sjukförsäkringsbesked.

Ersättning utgår för utgifter för läkarvård i anledning av sjukdom eller förlossning och för viss tandläkarvård med i princip $\frac{3}{4}$ av utgifterna. Ersättning för utgifter för sjukhusvård utgår enligt huvudregeln med det belopp som motsvarar avgiften på allmän sal vid hemortssjukhus.

Sjukpenning utgår vid sjukdom, som förorsakar nedsättning av arbetsförmågan med minst hälften. Vid fullständig nedsättning av arbetsförmågan utgår hel sjukpenning. I annat fall utgår halv sjukpenning.

Försäkrad äger rätt till sjukpenning på grundval av placering i sjukpenningklass. Hos allmän försäkringskassa inskriven försäkrad, vars inkomst av förvärvsarbete för år räknat uppgår till minst 1 800 kr., är placerad i en mot inkomsten svarande sjukpenningklass. Sjukpenningen varierar mellan lägst 5 och högst 28 kr. om dagen. Hemmafruar och vissa andra kvinnor skall, även om deras inkomst av förvärvsarbete ej uppgår till 1 800 kr. om året, vara placerade i sjukpenningklass. I dessa fall utgör sjukpenningen 5 kr. om dagen.

Allmän försäkringskassa skall besluta angående placering i sjukpenningklass i samband med att den försäkrade inskrives hos kassan. Placeringen i sjukpenningklass skall omprövas bl. a. vid ändring av den försäkrades inkomstförhållanden.

Vid barnsörd utgår moderskapspenning, som vid enkelbörd utgör 900 kr. En kvinna, som är försäkrad för tilläggssjukpenning, erhåller sådan sjukpenning för tid upp till 180 dagar, varunder hon i anledning av havandeskap och barnsörd avhåller sig från förvärvsarbete.

Ersättning från sjukförsäkringen skall utgivas av den allmänna försäkringskassa, hos vilken den försäkrade är inskriven eller skulle ha varit inskriven, om han fyllt 16 år. Utbetalningen sker genom lokalkontoren antingen direkt eller med posten.

Sjukförsäkringen finansieras genom sjukförsäkringsavgifter från de försäkrade, arbetsgivaravgifter och statsbidrag.

Från den allmänna pensioneringen utgives folkpension och tilläggspension i form av ålderspension, förtidspension och familjepension.

Svensk medborgare, som är mantalsskriven i riket eller som varit mantalsskriven här för det år varunder han fyllt 62 år och för de fem åren närmast dessförinnan, är berättigad till folkpension. Folkpensionerna är indexreglerade enligt en metod, som bygger på ett för varje månad fastställt pensionspristal.

Rätt till ålderspension tillkommer i princip försäkrad som fyllt 67 år. För närvarande utgör ålderspensionen för ensam pensionär 3 400 kr. och för två pensionsberättigade makar 5 330 kr.

Förtidspension utgår till försäkrad, som fyllt 16 år, för tid före den månad, då han fyller 67 år, om hans arbetsförmåga på grund av sjukdom m. m. är nedsatt med minst hälften och nedsättningen kan anses varaktig. Kan nedsättningen av arbetsförmågan inte anses varaktig men kan den antagas

bli bestående avsevärd tid, kan i stället utgå sjukbidrag, som är begränsat till viss tid. Till försäkrad kan med hänsyn till arbetsförmågans nedsättning utgå hel förtidspension respektive $\frac{2}{3}$ och $\frac{1}{3}$ av hel förtidspension. Hel förtidspension är densamma som ålderspensionen från 67 års ålder.

Änkepension utgår under förutsättning att änkan antingen uppnått 36 års ålder vid mannens död och varit gift med honom minst fem år eller har barn under 16 år i hemmet. För en änka, som vid mannens död fyllt 50 år eller som har barn under 16 år i hemmet, utgör änkepensionen samma belopp som ålderspensionen från 67 år för en ensam ålderspensionär. För andra änkor reduceras pensionen efter vissa grunder.

Rätt till barnpension tillkommer barn, som ej fyllt 16 år och vars föräldrar eller någon av dem avlidit. Barnpension uppgår för närvarande till 1 400 kr. om året, om båda föräldrarna avlidit, och eljest till 1 000 kr.

Från folkpensioneringen kan utgå tilläggsförmåner i form av barntillägg, invaliditetstillägg, hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg. Vidare kan förvärvsarbetande invalider utan pension erhålla invaliditetsersättning. Hustrutilläggen och de kommunala bostadstilläggen lämnas efter inkomstprövning. I övrigt utgår folkpensionsförmånerna — om man undantar änkepensioner i anledning av dödsfall före den 1 juli 1960 — utan inkomstprövning.

Kostnaderna för folkpensioneringen bestrides av statsmedel, folkpensionsavgifter från de försäkrade samt bidrag från kommunerna.

Rätt till tilläggs pension grundas på inkomst av förvärvsarbete. För varje år, varunder någon mellan 16 och 65 år som ej åtnjuter ålderspension eller förtidspension varit försäkrad, skall för honom beräknas pensionsgrundande inkomst på grundval av hans inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete. Till grund för beräkningen skall läggas den försäkrades taxering till statlig inkomstskatt. Pensionsgrundande är den del av förvärvsinkomsten som ligger mellan en undre gräns — det vid årets ingång gällande basbeloppet — och en övre gräns — 7 $\frac{1}{2}$ gånger sagda basbelopp. För varje år, för vilket pensionsgrundande inkomst fastställts, skall pensionspoäng tillgodoräknas den försäkrade.

Basbeloppet, som utgör 4 000 kr. i 1957 års penningvärde, bildar grunden för indexregleringen av tilläggs pensionerna, vilkas storlek ändras vid förändringar i basbeloppet.

Rätt till tilläggs pension i form av ålderspension tillkommer i princip försäkrad som fyllt 67 år.

Förtidspension och sjukbidrag utgår under samma förutsättning beträffande arbetsförmågans nedsättning som gäller för folkpensioneringen.

Änkepension utgår, om äktenskapet varat minst fem år och ingåtts senast den dag den försäkrade fyllde 60 år. Även om dessa förutsättningar inte är uppfyllda utgår änkepension, om den försäkrade efterlämnar barn som också är barn till änkan.

Barnpension tillkommer barn under 19 år.

Rätt till tilläggspension förutsätter att pensionspoäng tillgodoräknats den försäkrade i viss för olika fall närmare angiven omfattning.

Tilläggspensioneringen finansieras genom avgifter från arbetsgivarna när det gäller inkomst av anställning och avgifter från de försäkrade när det gäller inkomst av annat förvärvsarbete.

Folkpension och tilläggspension utbetalas månadsvis. Utbetalningen verkställs i regel av riksförsäkringsverket via postverket. Pensionen utbetalas i allmänhet till pensionstagaren, dock ej om denne har förmyndare eller om riksförsäkringsverket eller försäkringskassa utsett ombud för pensionstagaren eller om kommun eller anstalt skall uppbära pensionen.

Försäkringskassan utfärdar ett pensionsbrev, om pensionen skall uppbäras av pensionstagaren. Har pensionären förmyndare eller har ombud förordnats, utfärdas ett bevis angående rätt att för annans räkning utkvittera pension. De nu nämnda handlingarna skall användas såsom legitimation vid utkvittering av pensionen. Pensionsbrevet innehåller i regel uppgift om pensionstagarens namn, adress vid tiden för brevet utfärdande, år och månad fr. o. m. vilken brevet gäller samt pensionsnummer (folkbokföringsnummer). Beviset innehåller i stort sett motsvarande uppgifter samt dessutom uppgift om betalningsmottagarens namn och adress. Varken pensionsbrev eller bevis innehåller uppgift om pensionens art eller om pensionens storlek.

Utbetalning från riksförsäkringsverket sker i princip medelst s. k. pensionsanvisningar, när pensionstagaren själv eller annan enskild person är betalningsmottagare. Har pensionstagaren eget postgirokonto eller bankkonto, kan pensionen utbetalas över postgirokonto eller insättas på hans bankkonto. När kommun eller anstalt är betalningsmottagare, utbetalas pensionen över postgiro.

Pensionsanvisningarna framställs av riksförsäkringsverket med hjälp av dess hålkortsanläggning. Avsikten är att en övergång successivt skall ske till ett förfarande med automatisk databehandling.

Pensionsanvisningarna består av en arkivdel och en mottagardel. Den sistnämnda skall frånskiljas och behållas av mottagaren. Mottagardelen innehåller uppgift om pensionsnummer, förfallomånad, pensionens bruttobelopp, preliminärskatt, kvarskatt och utbetalningsbelopp. Någon specifikation av pensionens bruttobelopp lämnas inte. Ej heller finns några namn- eller adressuppgifter på mottagardelen. Arkivdelen innehåller bl. a. uppgifter om betalningsmottagarens namn och adress, pensionsnummer, förfallomånad och utbetalningsbelopp. Pensionsanvisning kan utkvitteras på valfri postanstalt.

De förmåner, som utbetalas av riksförsäkringsverket, är registrerade hos försäkringskassorna i deras s. k. uppgiftskortsregister, som föres av kassor-

nas lokalkontor. I Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping föres registret av kassans centralkontor.

Uppgiftskorten framställas hålkortsmässigt av riksförsäkringsverket och tillställas försäkringskassornas centralkontor. Uppgiftskort framställas i anslutning till verkets första reguljära månadsutbetalning. Sedan utsändes nytt uppgiftskort varje gång en individuell ändring för pensionstagaren inträffat. Nytt uppgiftskort utsändes alltså inte vid indexändring eller standardförbättring av folkpensionerna.

Uppgiftskortet innehåller uppgifter om namn och i regel adress för pensionstagaren. Om pension utbetalas till kommun, anstalt, bank etc., utelämnas adressen och i stället anges pensionstagarens födelsedatum. Vid utbetalning till förmyndare eller ombud utelämnas också pensionstagarens adress och i stället anges i regel förmyndarens eller ombudets namn eller adress. På uppgiftskorten finns vidare angivet bl. a. pensionsbrevets nummer, kategorikod, utvisande förmånens art och omfattning, samt pensionstagarens civilstånd och folkpensionens totala årsbelopp, utom indextillägg, med specifikation på huvudförmån och olika tilläggsförmåner, bland dem kommunalt bostadstillägg. När fråga är om inkomstprövad förmån anges den årsinkomst som lagts till grund för förmånens beräkning. Tilläggs pensionernas belopp anges ej utan endast de faktorer som ligger till grund för beräkningen.

Övergångsvis förekommer uppgiftskort av något annorlunda innehåll ännu sagts.

Hos riksförsäkringsverket föres huvudkortsregister över samtliga utgående pensionsförmåner. Detta register utgör grunden för hålkortsstansningen.

Yrkesskadeförsäkringen regleras genom *lagen den 14 maj 1954 om yrkesskadeförsäkring* (nr 243; senaste lydelse 1962:408) samt ett flertal andra författningar. Försäkringen är väsentligen obligatorisk, men möjlighet finns i vissa fall till frivillig försäkring. Försäkring enligt lagen meddelas av riksförsäkringsverket och nio för ändamålet bildade ömsesidiga försäkringsbolag.

Yrkesskadeförsäkringen utger ersättning för olycksfall, som inträffat i eller står i samband med arbetet, samt för vissa sjukdomar, som orsakats av arbetet. Skada som orsakats av krigsåtgärd under krig, vari riket befinner sig, anses ej såsom yrkesskada.

Förmånerna utgöres av ersättning för läkarvård, tandläkarvård, sjukhusvård m. m. ävensom sjukpenning, invalidlivränta, efterlevandelivränta och begravningshjälp. Såväl sjukpenning som livränta är till storleken beroende av den skadades årliga arbetsförtjänst med vissa minimi- och maximi-regler.

Den, som omfattas av sjukförsäkringen enligt lagen om allmän försäkring och drabbas av yrkesskada, skall under en tid av högst 90 dagar efter

den dag då skadan inträffade (den s. k. samordningstiden) erhålla ersättning från allmän försäkringskassa enligt samma grunder som vid annan sjukdom. Efter samordningstidens utgång erhålles ersättning enbart från yrkesskadeförsäkringen.

Sjukpenning från yrkesskadeförsäkringen utgår när arbetsförmågan nedsättes till hälften.

Invalidlivränta utgår efter upphörande av sjukdomen, om arbetsförmågan nedsatts för längre eller kortare tid med minst en tiondel. Livräntan är graderad bl. a. med hänsyn till invaliditetsgraden.

Efterlevandelivränta utgår till änka och barn jämte vissa andra närstående personer.

Beslut om att livränta beviljats innehåller uppgift om den tid under vilken livräntan utgår, livräntans årsbelopp, det belopp som skall utbetalas vid varje utbetalningstillfälle, förfallodagar samt provisoriskt skatteavdrag. Livräntetagarna tillställs handlingar, innehållande försäkringsinrättningens beslut. Livräntorna utbetalas av försäkringsinrättningarna i regel månadsvis eller kvartalsvis. Livräntor och andra yrkesskadeersättningar utbetalas över posten med anlitande av postverkets vanliga utbetalningshandlingar.

Samtliga livräntor registreras hos försäkringskassornas centralkontor eller i vissa fall hos riksförsäkringsverket. Registerkortet innehåller bl. a. uppgift om betalningsmottagarens namn och adress, då betalningsmottagaren är annan än livräntetagaren jämväl den senares namn och adress, utbetalande organ, livräntans årsbelopp, belopp som utbetalas vid varje utbetalningstillfälle samt dag för utbetalning.

Kontanta bidrag till arbetslösa utgår från arbetslöshetsförsäkringen. Vid sidan härom kan utgå arbetslöshetsunderstöd till dem som inte kan få ersättning från försäkringen. Arbetslöshetsförsäkringen och dess administration avviker i väsentlig grad från socialförsäkringen i övrigt. Sålunda är arbetslöshetsförsäkringen, som i huvudsak regleras genom *förordningen den 14 december 1956 om erkända arbetslöshetskassor* (nr 629), konstruerad som en frivillig försäkring. Den administreras av särskilda för olika yrkesområden upprättade arbetslöshetskassor, uppbyggda på de fackliga organisationernas kollektiv.

Förmånerna enligt arbetslöshetsförsäkringen utgöres av daghjälp och familjetillägg. Daghjälp utgår med högst 20 kr. om dagen.

Arbetslöshetsunderstöd utbetalas av kommunernas arbetslöshetsnämnder.

De allmänna barnbidragen regleras huvudsakligen genom *lagen den 26 juli 1947 om allmänna barnbidrag* (nr 529). Allmänt barnbidrag om 550 kr. per år utgår av statsmedel till varje barn under 16 år som är svensk medborgare och bosatt i riket. Barnbidrag utgår också under vissa förutsättningar till barn som inte är svensk medborgare.

Rätten att uppbära allmänt barnbidrag tillkommer barnets moder eller i

vissa fall barnets fader eller annan som har vårdnaden om barnet. I fråga om fosterbarn tillkommer rätten att uppbära barnbidraget barnafostraren, om inte barnavårdsnämnden förordnar annorlunda.

Barnavårdsnämnden i den kommun, där barnet är kyrkobokfört, beslutar om allmänt barnbidrag. Beslut att barnbidrag skall utgå samt inträffad förändring med avseende på rätten till bidrag skall av barnavårdsnämnden införas i ett kortregister upplagt efter bidragsmottagarens namn. I de fall då bidrag utbetalas till barnavårdsnämnd, socialnämnd eller anstalt skall särskilda registerkort uppläggas på myndighetens respektive anstaltens namn.

Utbetalning av allmänt barnbidrag sker kvartalsvis genom av barnavårdsnämnden utfärdad barnbidragsanvisning, som skall adresseras till bidragsmottagaren. Barnbidragsanvisning kan eftersändas på samma villkor och i samma ordning som en vanlig postanvisning. Företes barnbidragsanvisning för utbetalning sedan dess giltighetstid utgått, har adressaten att göra skriftlig anhållan om ny giltighetstid för anvisningen. Om barnbidragsmottagaren anmäler, att han inte mottagit anvisning för visst kvartal eller att han förlorat anvisningen, skall han anmodas att göra skriftlig framställning om duplett av anvisningen. Barnbidrag, som skall uppbäras av myndighet eller anstalt, insättes på myndighetens eller anstaltens postgirokonto genom generalpoststyrelsens försorg.

De huvudsakliga bestämmelserna om bidragsförskott och utfyllnadsbidrag återfinnes i *lagen den 11 juni 1943 om förskottering av underhållsbidrag till barn (bidragsförskottslag)* (nr 382) och *lagen den 31 maj 1957 om utfyllnad av vissa underhållsbidrag* (nr 284).

Barn under 16 år, vars fader eller moder enligt rättens beslut eller skriftligt, av två personer bevittnat avtal är pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utgiva underhållsbidrag till barnet, äger om den underhållsskyldige underlåter att betala förfallet belopp, utan inkomstprövning erhålla bidragsförskott med högst 996 kr. om året. Ansökan om bidragsförskott på faderns bidrag prövas av barnavårdsnämnden i moderns mantalsskrivningskommun och vice versa.

Barn, vilkas underhållsbidrag från fader eller moder före den 1 april 1957 hade fastställts till lägre belopp än 720 kr., kan få utfyllnadsbidrag med vad som fattas i nämnda belopp. Bidraget beviljas av barnavårdsnämnden.

Förmånerna utbetalas av barnavårdsnämnden genom postverket till vårdnadshavaren eller den som barnavårdsnämnden utsett till betalningsmottagare.

Huvudbestämmelserna om familjebidrag åt värnpliktigas familjer m. fl. återfinnes i *familjebidragsförordningen den 29 mars 1946* (nr 99) och *familjebidragskungörelsen den 29 mars 1946* (nr 101).

Familjebidrag kan på i författningarna närmare angivna villkor utgå under tjänstgöring vid krigsmakten och civilförsvaret. Bidragsformerna är

familjepenning, bostadsbidrag, näringsbidrag, sjukbidrag och begravningsbidrag. Bidragen är i princip behovsprövade. Familjepenning och bostadsbidrag utgår för i första hand hustru och barn men kan utgå jämväl för föräldrar och husföreståndarinna samt undantagsvis för annan anhörig. Näringsbidrag kan utgå till egna företagare. Sjukbidrag och begravningsbidrag kan utgå i anledning av familjemedlems dödsfall. Vid krig eller eljest under särskilda förhållanden kan ytterligare en bidragsform, hemortslön, bli aktuell.

Kungl. Maj:t kan som villkor för erhållande av familjebidrag stadga skyldighet för familjemedlem att anmäla sig som arbetsökande hos organ för den offentliga arbetsförmedlingen och att anta lämpligt arbete i den mån sådant erbjudes.

Familjebidragsärenden handlägges i kommunerna av familjebidragsnämnder. Kommun har att antingen inrätta särskild familjebidragsnämnd eller också uppdraga åt annan kommunal myndighet att vara familjebidragsnämnd.

Familjebidragen utbetalas av kommunerna, i regel den kommun där den värnpliktige är bosatt. Kommunernas utgifter för familjebidrag täckes till största delen av statsbidrag.

Vid krig eller eljest under särskilda förhållanden äger Kungl. Maj:t föreskriva, att visst stadgande i familjebidragsförordningen icke skall tillämpas.

Socialhjälp

Socialhjälp, som efter fri behovsprövning utgår när andra hjälpformer inte står till buds eller är otillräckliga, regleras i *lagen den 4 januari 1956 om socialhjälp* (nr 2).

S. k. obligatorisk socialhjälp lämnas enligt 12 § av den kommun, där hjälpsökanden vistas, till den som på grund av ålderdom, sjukdom, lyte eller eljest bristande kropps- eller själskrafter inte kan försörja sig genom arbete. Detsamma gäller barn under 16 år samt den som av hälsoskäl bör helt eller delvis avhålla sig från arbete. En ytterligare förutsättning för rätt till socialhjälp är att den hjälpsökande själv saknar medel och hans behov inte tillgodoses på annat sätt. Socialhjälp lämnas till livsuppehälle och till den vård, som finnes erforderlig. I fråga om minderårig skall hjälpen avse jämväl uppfostran.

Kommun kan enligt de grunder den själv bestämmer lämna s. k. frivillig socialhjälp i fall då kommunen ej är skyldig att utge obligatorisk hjälp.

Socialhjälp skall i allmänhet utgå i form av kontant understöd.

Bestämmelser om kommuns rätt till ersättning av enskild för utgiven socialhjälp finns i 33—36 §§ socialhjälpslagen. Sålunda föreskrives, att hjälptagaren är ersättningskyldig för obligatorisk socialhjälp under förutsättning att han a) där socialhjälp utgjort förskott å förmån, vartill han eljest är berättigad, efter hjälpens beviljande kommer i åtnjutande av denna förmån, b) medvetet eller av grov vårdslöshet lämnat oriktig eller vilse-

ledande uppgift rörande behovet av socialhjälp eller c) varit berättigad att för den tid socialhjälpen utgått uppbära särskild social förmån, som emellertid indragits eller minskats av den anledningen att han lämnat oriktig uppgift eller eljest brutit mot vad som är föreskrivet som villkor för dylik förmån.

Make är i princip skyldig att utge ersättning för obligatorisk socialhjälp som lämnats åt andra maken, och principiell ersättningsskyldighet åvilar också fader och moder respektive adoptant för obligatorisk socialhjälp som lämnats åt barn eller adoptivbarn under 16 år.

För frivillig socialhjälp, som lämnats åt någon efter det han fyllt 16 år, är hjälptagaren ersättningsskyldig.

Kommun, som lämnat obligatorisk socialhjälp, kan i vissa fall erhålla ersättning därför av annan kommun eller staten.

Socialhjälpverksamheten handhaves av socialnämnder. Sådan nämnd skall finnas i varje kommun och väljes av kommunens fullmäktige för en tid av fyra år. Den skall bestå av minst fem personer. Tillsynen över socialhjälpverksamheten utövas av länsstyrelserna. Socialstyrelsen skall genom råd och anvisningar verka för att verksamheten ordnas på ett ändamålsenligt sätt. Besvär över socialnämnds beslut föres hos länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut kan i allmänhet överklagas i kammarrätten.

Föreliggande förslag

Socialberedskapskommittén

Förslaget till lag om krigshjälp

Efter att ha lämnat en sammanfattande redogörelse för planläggningen inom den civila sektorn av totalförsvaret behandlar socialberedskapskommittén frågan om behovet av en beredskapsplanläggning på socialvårdens område. Kommittén erinrar därvid om att det för närvarande inte finns några bestämmelser, som reglerar socialförsäkringens samt den sociala omvårdnaden i övrigt under beredskapstillstånd och krig. Å andra sidan finns i allmänhet inte några bestämmelser som inskränker de gällande reglernas tillämpning under ett krig. Svårigheterna att under ett krig eller i ett krisläge upprätthålla de fredsmässiga socialvårdsformerna — begreppet socialvård här taget i vidsträckt bemärkelse och innefattande även socialförsäkringarna m. m. — är emellertid betydande. I vissa lägen måste det antagas att de fredstida socialvårdsanordningarna inte kan fungera på grund av att beslut ej kan fattas i fredsmässig ordning och därför att utbetalningssystemet ej längre fungerar.

När det gäller sociala förmåner av ekonomisk natur framhåller kommittén, att krigshandlingar som drabbar socialvårdsorganisationen, förbindelseavbrott mellan olika delar av landet och utrymningar kan medföra,

att kontakten mellan de utbetalande organen och allmänheten brytes. Svårigheterna att utbetala sociala förmåner kan väntas bli särskilt stora, om förmånerna utbetalas centralt såsom fallet bl. a. är med folkpensionerna. Vissa svårigheter för socialvården kan uppstå även på grund av bristande tillgång på utbildad och erfaren arbetskraft. Skall fredsmässiga socialvårdsformer kunna bibehållas även under krig eller krigsfara är det enligt kommitténs uppfattning nödvändigt att göra väsentliga förändringar i de materiella förmånerna, decentralisera organisationen och förenkla handläggningen samt framför allt, i den mån detta är möjligt, skapa ett särskilt utbetalningssystem. Även om långt gående förenklingar och jämkningar beslutas beträffande de fredsmässiga socialvårdsformerna, måste man emellertid räkna med att dessa inte kan fungera i alla lägen. Enligt kommitténs mening måste det därför finnas en särskild, för sådana situationer avpassad hjälpform.

Med hänsyn till det nu anförda föreslår kommittén lagstiftning om ett allmänt, av kommunerna administrerat ekonomiskt grundskydd vid krig eller krigsfara, benämnt krigshjälp, som skall ersätta utrymningshjälpen enligt 1940 års förordning. Kommitténs förslag har utarbetats med utgångspunkt från att det fredsmässiga socialförsäkringssystemet liksom formerna för socialvården i övrigt bibehålles så länge det är möjligt. Vidare har kommittén utgått från att lagstiftningen om krigshjälp måste vara så utformad, att hjälpen kan tillgodose behoven i den svåraste av de krigssituationer som är tänkbara. Den föreslagna lagen avses få karaktär av en fullmaktslag, vars bestämmelser skall träda i tillämpning vid krig automatiskt och vid krigsfara efter Kungl. Maj:ts förordnande, som underställes riksdagens prövning.

Allmänt sett framhåller kommittén, att en verksamhet vilken skall kunna utövas i ett så ansträngt läge som fallet är med krigshjälpen måste göras starkt förenklad. Detta medför, att den materiella hjälpen måste schabloniseras, beslutanderätten läggas på lokala organ så långt det är möjligt och förfarandet i största möjliga utsträckning frigöras från formbundenhet. Kontrollen kan ej heller göras helt effektiv. Den hjälp som lämnas efter dessa grundlinjer kan måhända komma att orättvist gynna vissa framför andra. Sådana olägenheter måste emellertid enligt kommitténs mening tagas för att socialvården över huvud taget skall kunna fungera i ett ytterlighetsläge.

Socialberedskapskommittén ställer sig avvisande till tanken att krigshjälpsverksamheten anknytes till socialhjälpslagens regler. En författning, där reglerna för hjälpen delvis anges genom en hänvisning till en annan författning, skulle bli mindre lättläst för de tillämpande myndigheterna. Därtill kommer att det ekonomiska bistånd, som skall lämnas genom krigshjälp, måste anses vara av principiellt annan art än socialhjälp. Medan den verksamhet, som bedrivs enligt socialhjälpslagen, avser att ge hjälp till

främst arbetsförmögna personer bland kommunens egen befolkning under normala förhållanden, har de hjälpbehov, som skall tillgodoses genom krigshjälpen, en annan bakgrund och en avsevärt större omfattning än de fredsmässiga hjälpbehoven. Delvis andra kategorier av befolkningen än i fred blir vidare hjälpbehövande under krig och troligen även efter utrymning.

En grundläggande fråga, som kommittén haft att ta ställning till, gäller den personkrets som skall kunna komma i åtnjutande av krigshjälp. Kommittén framhåller, att krigshjälp bör beredas alla — såväl svenska medborgare som andra — vilka i anledning av krigsskada, utrymning, avbrott i den allmänna samfärdseln, produktionsomläggning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden saknar tillgängliga medel till sitt uppehälle och till erforderlig vård. Med dem som blivit nödlidande på grund av krigsskada avser kommittén både dem vilkas bostäder blivit oboeoliga till följd av krigsskada — de utbombade — och dem som blivit kroppsskadade genom krigshändelse. Såsom hjälpbehövande på grund av utrymning bör enligt kommitténs mening betraktas såväl sådana behövande personer, vilka medföljt i en utrymningsrörelse och inkvarterats genom civilförsvarets försorg, som andra hjälpbehövande, vilka i anledning av krig eller krigsfara lämnat sin bostad utan civilförsvarets direkta medverkan. Utrymningen kan ha skett till plats inom eller utom utrymningsområdet men den kan även ha varit en omflyttning inom ett utrymningsområde.

Krigshjälp skall enligt förslaget kunna utgå även när hjälpbehov uppstått i anledning av andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden än krigsskada eller utrymning. Sådana hjälpbehov kan ha uppkommit genom att sociala förmåner, löner eller andra fordringar ej kan utgå på grund av förhållanden, som sammanhänger med krig eller krigsfara. Hindren för betalning av förmåner och fordringar kan vara faktiska såsom förbindelseavbrott, radiakbeläggning m. m. eller rättsliga såsom moratorielagstiftning. Hjälpbehov kan slutligen ha uppkommit genom att vederbörande ej kan skaffa sig inkomster. En arbetsför person kan t. ex. ej få arbete på grund av krig eller krigsfara eller en företagare måste nedlägga sin rörelse till följd av råvarubrist, avsättningssvårigheter eller personalbrist, som har sin grund i sådana förhållanden.

Enligt socialberedskapskommitténs mening är det av vikt, att man behåller en klar gränsdragning mellan civilförsvarets och kommunernas uppgifter i fråga om ekonomiskt bistånd till krigsdrabbad befolkning. Kommunerna skall därför enligt förslaget ej vara pliktiga att lämna krigshjälp till befolkningsgrupper, för vilka civilförsvaret har ansvaret.

Kommittén föreslår som huvudregel, att skyldighet att utge krigshjälp

skall åvila kommun, inom vilken den hjälpsökande är bosatt eller eljest tagit uppehåll. Med uttrycket tagit uppehåll, som återfinnes i civilförsvarens bestämmelser om utrymning, avses att hjälpsökanden ej ämnar blott tillfälligt vistas i orten utan att han skall kvarstanna där under längre tid. Den som genom civilförsvarets försorg erhållit s. k. varaktig inkvartering i orten får anses ha tagit uppehåll där. Krigshjälp skall däremot inte utges, om vederbörande endast tillfälligtvis vistas i orten. Till den som av civilförsvaret erhållit s. k. tillfällig inkvartering, innebärande att han senare skall utrymmas vidare till annan ort, skall sålunda enligt denna huvudregel ej lämnas krigshjälp.

När särskilda skäl föreligger skall dock enligt kommittéförslaget länsstyrelsen — som tillika är regional civilförsvarsmyndighet — äga förordna, att kommun skall utge behovsprövad krigshjälp även till den som tillfälligt vistas inom kommunen. Bestämmelsen åsyftar främst dem som genom civilförsvaret erhållit s. k. tillfällig inkvartering i kommunen men kan även användas för att ge annan utrymmande eller den som av annan anledning än utrymning tillfälligt vistas i kommunen rätt att där erhålla sådan krigshjälp. Under tid, då krigshjälp sålunda skall lämnas ifrågavarande befolkning, bör civilförsvarets skyldighet att ge motsvarande hjälp anses temporärt ha upphört.

Vid bestämmande av krigshjälpens karaktär har inom kommittén diskuterats olika alternativ. Ett sätt vore att låta krigshjälp vara behovsprövad över hela linjen, varvid behovsprövningen gjordes betydligt mera schablonmässig än inom den fredsmässiga socialhjälp. En annan metod vore att presumera att vissa kategorier av befolkningen i förekommande situationer måste vara i behov av krigshjälp och därför tillerkänna dem sådan hjälp utan prövning av deras ekonomiska förhållanden. En kombination av dessa metoder skulle också vara möjlig.

Socialberedskapskommittén har stannat för att det allmänna ekonomiska skyddet vid krig eller krigsfara i princip bör ha karaktär av behovsprövad krigshjälp.

Hjälpbehov skall enligt förslaget anses föreligga, om sökanden saknar tillgängliga medel till bestridande av utgifterna för de ändamål som skall tillgodoses genom krigshjälp. Den som tillhör inkvarterad befolkning är t. ex., om han ej innehar kontanta medel, att anse som medellös, även om han har tillgångar i utrymningsorten, men dessa ej kan utnyttjas. Kravet att sökande skall sakna tillgängliga medel får ej fattas så att en förutsättning för erhållande av krigshjälp är att den hjälpsökande vid tiden för ansökningen helt saknar sådana medel. Har han medel, som anses tillräckliga för endast kortare tid, bör krigshjälp lämnas för tid därefter.

För att krigshjälp skall kunna utgå bör, anför kommittén, fordras inte blott att sökanden är i behov av hjälp utan även att hans behov ej tillgodo-

ses på annat sätt. Krigshjälpen bör därför vara subsidiär i förhållande till andra hjälpformer. Undantag göres dock för socialhjälp. Den som är i behov av hjälp i anledning av förhållanden sammanhängande med krig eller krigsfara skall enligt förslaget ej kunna göra anspråk på socialhjälp för tillgodoseende av hjälpbehovet, även om han tillhör sådan kategori av befolkningen, till vilken obligatorisk socialhjälp skall utgå enligt socialhjälp-lagen. Han bör i stället erhålla krigshjälp. Kommittén föreslår sålunda, att kommun inte skall vara skyldig att utge socialhjälp till den som saknar medel i anledning av förhållanden sammanhängande med krig eller krigsfara. Detta innebär emellertid inte någon inskränkning i kommunernas rätt att, om de så önskar, lämna socialhjälp.

De ändamål, för vilka den behovsprövade krigshjälpen avses, är enligt kommitténs förslag livsuppehållet och den vård, som finnes erforderlig. Till utgifter för livsuppehållet bör räknas utgifter för mat, bostad i vistelseorten, oundgängliga inventarier och kläder, rengöring, nödvändiga resor och andra dylika utgifter som erfordras för att den hjälpsökande ej skall lida nöd. Ett visst mått av fickpengar bör även ingå i hjälpen till livsuppehållet. Vårdkostnader kan t. ex. vara kostnader för vårdare eller för vård på internat. Sjukhusvård och sjukvård, som meddelas av tjänstepliktig personal inom medicinalväsendet, lämnas dock utan kostnad för den enskilde under krig. Inom krigshjälpens ram bör slutligen även lämnas begravningshjälp.

Krigshjälp bör enligt kommitténs mening inte utgå för kostnad för bostad i utrymningsorten. Kommittén erinrar i detta sammanhang om att utrymningshjälp enligt 1940 års förordning inte lämnas för detta ändamål. Samtidigt understryker kommittén, att det för de evakuerades del är angeläget att de har skydd mot vräkning från bostaden i utrymningsorten och utmätning av bohaget därstädes. Bedömningen av dessa frågor, vilka delvis sammanhänger med moratorielagstiftningen, har kommittén ansett falla utanför dess utredningsuppdrag.

Enligt kommittéförslaget skall krigshjälp kunna utgå såväl kontant som in natura. Naturahjälp bör utgå, när hjälpbehovets art föranleder därtill. Vidare bör naturahjälp lämnas, när kontantbidrag kan antagas inte komma till behörig användning. Ytterligare anledningar kan finnas att utge hjälp in natura, men kommittén understryker att krigshjälp bör lämnas i denna form endast då verkligt behov av naturahjälp föreligger.

Kommittén framhåller, att det under ett inledningsskede och i akuta katastroflägen kan finnas anledning att anordna kollektiv utspisning eller kollektiv utdelning av förnödenheter. Sådan hjälp bör det emellertid inte ankomma på krigshjälpsorganen att lämna, och den ifrågavarande hjälpen bör inte betraktas som krigshjälp. Handhavandet av hithörande uppgifter, vilka är av huvudsakligen organisatorisk karaktär och vilka kräver ett intimt samarbete med civilförsvarets och det ekonomiska försvarets organ,

hör enligt kommitténs mening vara ett allmänt kommunalt åliggande. En annan sak är att förekomsten av kollektiv utspisning eller utdelning av förnödenheter bör inverka på storleken av den krigshjälp, som utgives.

Beträffande naturhjälp, som lämnas av kommun i form av bostadsupp-låtelse, anför kommittén, att den som vistas på anstalt, särskilt inrättat internat eller kollektiv förläggning i princip synes böra erlægga betalning för vistelsen, dock ej där i motsvarande fall betalning inte lämnas i fredstid. Har hjälptagare bostad i särskilt inrättat internat eller kollektiv förläggning, bör bostadsförmånen betraktas som krigshjälp in natura. Erhåller han försörjning på särskilt inrättat internat eller på kollektiv förläggning, bör försörjningen likaledes betraktas som krigshjälp in natura. Endast ett mindre belopp, avsett att utgöra fickpengar, bör då utbetalas som kontant krigshjälp.

I detta sammanhang berör kommittén också frågan i vilken omfattning kommunerna vid meddelande av krigshjälp bör betala hyra för bostad i inkvarteringsorten direkt till hyresvärden i stället för att ge hjälptagaren bidrag till hyreskostnaderna. Kommittén föreslår i denna del, att krigshjälp, avsedd att täcka kostnaderna för upplåtelse av bostad, efter kommunens prövning må utbetalas direkt till den som upplåtit bostaden. Kommunerna har sålunda enligt förslaget i detta hänseende full frihet att handla efter vad som befinnes lämpligast.

Socialberedskapskommittén betonar, att någon sådan utredning om hjälpbehovet, som företages innan socialhjälp meddelas, inte torde kunna göras annat än i rena undantagsfall. Kommittén anser därför, att som grund för ett beslut om behovsprövad krigshjälp ej skall behöva ligga annan utredning rörande sökandens hjälpbehov än ett av honom på heder och samvete avgivet intyg om detta behov. I intyget bör sökanden försäkra, att han saknar tillgängliga medel till sitt livsuppehälle och erforderlig vård samt att hans hjälpbehov ej tillgodoses på annat sätt.

Kommittén framhåller, att myndigheterna ej är skyldiga att under alla förhållanden lämna krigshjälp, om sökanden avgivit föreskrivet intyg. Är det uppenbart att sökanden har tillgängliga medel och att hans uppgifter sålunda är oriktiga, skall krigshjälp ej lämnas. Likaså skall myndigheterna vägra att utge krigshjälp, om det är uppenbart att sökandens hjälpbehov tillgodoses på annat sätt än genom sådan hjälp. Den omständigheten att en närmare undersökning av den hjälpsökandes förhållanden inte är någon förutsättning för beviljande av krigshjälp skall enligt kommitténs uttalande inte utgöra hinder för att en utredning om hjälpbehovet företages. I fråga om arbetsför person bör enligt kommitténs mening, när Kungl. Maj:t så förordnat, såsom ytterligare villkor för erhållande av krigshjälp gälla skyldighet att i enlighet med de föreskrifter Kungl. Maj:t utfärdar anmäla sig som arbetssökande hos organ för den offentliga arbetsförmedlingen och antaga lämpligt arbete, i den mån sådant erbjödes honom.

Socialberedskapskommittén anser starka skäl tala för att vissa befolkningsgrupper under en övergångstid erhåller krigshjälp utan prövning av sina ekonomiska förhållanden. Detta gäller särskilt personer som blivit utbombade eller evakuerade. Bland de utbombade torde ofta komma att befinna sig personer som är fullständigt utblottade. De som evakueras vid en beredskapsutrymning är företrädesvis åldringar, barn och sjuka personer, vilka redan i fred är i särskilt behov av samhällets stöd. När slutlig utrymning sker torde förhållandena vara sådana att även arbetsföra personer är i behov av hjälp. Kommittén har därför funnit det motiverat att dessa kategorier under ett inledningsskede kan få *i c k e b e h o v s p r ö v a d k r i g s h j ä l p*. Kommittén håller för troligt att en sådan hjälpform kommer att ha en mycket fördelaktig inverkan på andan bland dessa hårt drabbade människor och för dem väsentligt underlätta omställningen till de nya förhållandena. Under andra världskriget, anför kommittén, lämnades på vissa håll i utlandet icke behovsprövad hjälp till utbombade och detta hade enligt vad som omvitnats en psykologiskt mycket gynnsam effekt. Även i Sverige har man varit inriktad på att en icke behovsprövad hjälp skall lämnas hemlös befolkning i ett inledningsskede.

Den icke behovsprövade krigshjälpen föreslås skola utgå efter Kungl. Maj:ts förordnande och för den tid som Kungl. Maj:t bestämmer. Tiden bör vara av ej alltför kort varaktighet, förslagsvis en månad. Hjälpen bör lämnas icke blott till personer som inkvarterats i annan kommun utan även till dem som utrymts eller omflyttats inom samma kommun. Kungl. Maj:ts förordnande bör kunna omfatta jämväl personer, som i anledning av krig eller krigsfara lämnat sin bostad och tagit uppehåll annorstädes utan civilförsvarets direkta medverkan. Personer som blott tillfälligt vistas i en kommun, t. ex. under en pågående utrymningsrörelse, skall dock inte kunna få den icke behovsprövade krigshjälpen.

Krigshjälp utan behovsprövning bör om möjligt kunna lämnas så snart de kommunala myndigheterna från civilförsvaret övertagit ansvaret för berörda befolkningsgrupper. Hjälpen bör sålunda utges till de evakuerade så snart de anlant till inkvarteringskommunen. Är de organisatoriska resurserna små eller penningmedlen inte klart tillräckliga bör i första hand de som är behövande få krigshjälp.

Kommittén har diskuterat att utsträcka den icke behovsprövade formen av krigshjälp att omfatta även folkpensionärer och vissa andra jämväl i fall då de ej tillhör kategorien utbombade eller evakuerade. Genom en sådan anordning skulle utan vidare prövning ersättning kunna erhållas för vissa icke inkomstprövade förmåner, som inte kan utgå under krigsförhållanden. Härvid har kommittén särskilt tänkt på de åldringar och änkor, som utan inkomstprövning erhåller full folkpension. Kommittén har emellertid inte ansett sig böra i sitt förslag till lagstiftning inta bestämmelser om icke behovsprövad hjälp till andra kategorier än utbombade och evakuerade.

Kommittén har övervägt behovet av *n o r m e r f ö r k r i g s h j ä l p*

pens storlek med utgångspunkt från att någon individuell behovsprövning i allmänhet ej kan göras. Schablonbelopp måste därför i stor utsträckning komma till användning vid meddelande av krigshjälp. Kommittén förordar, att krigshjälp skall lämnas enligt en av Kungl. Maj:t fastställd taxa, vilken i huvudsak utformas som en månadstaxa för kontanthjälp. I taxan bör upptagas skilda belopp för bostadsbidrag och för underhållsbidrag. Beträffande de förebilder efter vilka taxan bör utformas har kommittén diskuterat olika alternativ och därvid stannat för att anknyta underhållsbidragens storlek till folkpensioneringens ålderspension. Bostadsbidragen föreslås i normalfall skola motsvara de belopp, med vilka ersättning för tvångsupplåtelse av bostad till hemlös befolkning skall utgå.

Beträffande krigshjälpens administration föreslår kommittén, att kommunernas krigshjälpsverksamhet skall handhas av krigshjälpsnämnder. Sådan nämnd skall finnas i varje kommun. Har kommun inte uppdragit åt annat organ att fungera som krigshjälpsnämnd eller inrättat särskild sådan nämnd, skall socialnämnden vara krigshjälpsnämnd.

På det regionala planet skall enligt förslaget ledningen av krigshjälpsverksamheten handhas av länsstyrelsen. Det bör ankomma på länsstyrelsen att följa tillämpningen av lagen och eljest meddelade bestämmelser om krigshjälp samt att därvid tillse att verksamheten bedrivs på ett ändamålsenligt sätt. Länsstyrelsen bör även övervaka förberedelserna för krigshjälpsverksamheten.

Kommittén har övervägt huruvida en särskild representant för länsstyrelsen borde finnas i varje kommun med uppdrag att följa verksamheten men funnit sig inte böra framlägga något förslag därom. Tillräckligt antal kvalificerade befattningshavare för dessa grannliga uppgifter torde inte stå till länsstyrelsernas disposition och en sådan representant skulle ej heller kunna ha tillräcklig kontakt med länsstyrelsen. Kommittén finner det vara mest realistiskt att utgå från att krigshjälpsverksamheten i en krigssituation måste skötas av kommunerna tämligen självständigt, och enligt kommitténs mening bör kommunernas egna representanter vara skickade att själva bedöma hur verksamheten bör bedrivas. Det sagda hindrar inte att länsstyrelserna som en beredskapsåtgärd bör i fred ge kommunerna instruktioner om krigshjälpsverksamheten. En viss kontroll synes också kunna utövas i ett verkställighetsläge. Kommittén föreslår att i länsstyrelsernas krigsorganisation intages ett visst antal kvalificerade befattningshavare, som genom resor i länet kan utöva tillsyn över verksamheten. Länsstyrelsen skall slutligen äga befogenhet att ingripa, om något missförhållande skulle yppas. Därest en kommun grovt skulle åsidosätta sina skyldigheter, skall länsstyrelsen kunna vägra statsbidrag eller besluta att sådant bidrag skall utgå i minskad omfattning.

Under framhållande av att krigshjälpen skall utgå under sådana extraordinära förhållanden, som föranletts av krig eller krigsfara, samt att den sålun-

da har en annan grund än de fredsmässiga hjälpformerna, en annan omfattning och en annan geografisk fördelning förordar kommittén, att kommunernas kostnader för utgiven krigshjälp skall ersättas av staten.

När det gäller enskild persons ersättnings skyldighet för erhållen krigshjälp föreslår kommittén i sitt lagförslag bestämmelser om ersättnings skyldighet för den som erhållit hjälp genom uppsåtliga eller av grov oaktsamhet lämnad oriktig eller vilseledande uppgift. Talan om sådan återbetalningsskyldighet får väckas vid domstol. Vidare föreslås att, då frågorna om återbetalningsskyldighet blir aktuella, i särskild lagstiftning skall kunna stadgas återbetalningsskyldighet för försörjare, när krigshjälp lämnats åt make eller barn under 16 år på grund av att försörjaren ej fullgjort sin underhållsplikt. Däremot talar enligt kommitténs mening rättviseskäl för att den, som erhållit behovsprövad krigshjälp på grund av utebliven social förmån, lika litet skall vara ersättnings skyldig för hjälpen som den vilken erhållit krigshjälp på grund av utebliven löneförmån eller annan inkomst eller på grund av hinder att ta sina tillgångar i anspråk.

Förslaget till lag med särskilda bestämmelser om vissa sociala förmåner under krigsförhållanden

Kommittén framhåller till en början att dess arbete enligt utredningsdirektiven skall inriktas på att söka skapa förutsättningar för bibehållande av de fredsmässiga sociala kontantförmånerna i så stor utsträckning som möjligt. Emellertid skulle det av både principiella och praktiska hänsyn måhända kunna göras gällande att, därest kommitténs förslag angående den för krigsförhållanden avsedda särskilda hjälpformen krigshjälp genomföres, man borde — särskilt om krigshjälp i större omfattning än vad kommittén förordat lämnades utan behovsprövning — stanna därmed. Detta skulle innebära att man ej vidtog några särskilda lagstiftningsåtgärder för att söka anpassa de fredsmässiga reglerna efter de under ett ytterlighetsläge rådande förhållandena, en anpassning som alltid måste vara förenad med svårigheter. Följden skulle bli att, i den mån det ej längre bleve möjligt att utbetala fredsmässig förmån i fredsmässig ordning, förmånen finge tills vidare och till dess förhållandena normaliserats upphöra att utgå; i den nya av kriget föranledda situationen skulle i enlighet härmed olika samhällskategorier utan hänsyn till det fredsmässiga hjälpbehovets art få sina hjälpbehov täckta genom krigshjälpen. Kommittén har, så som de för kommittén gällande direktiven utformats, ej ansett sig ha att närmare gå in på ifrågavarande spörsmål.

Beträffande de förändringar i förenklande och decentraliserande syfte, som kan vara påkallade vid bibehållande av de nämnda sociala kontantförmånerna under krigsförhållanden, anför kommittén vissa allmänna synpunkter som den anser bör vara vägledande. Utbetalning av löpan-

de sådana förmåner bör enligt kommitténs mening ske i fredsmässig ordning så länge det är möjligt. Detta överensstämmer bäst med den vedertagna uppfattningen att man ej skall vidta mera ingripande åtgärder i samhällsfunktionerna än som är nödvändigt för krigsansträngningarna. För en sådan ordning talar också starka administrativa skäl. I vissa situationer måste dock den fredsmässiga utbetalningen av löpande social förmån helt upphöra. När sådan utbetalning ej längre kan ske måste, om förmånen skall kunna bibehållas, ett särskilt krigsutbetalningssystem träda i funktion. Kommittén har för varje hjälpform undersökt vilka möjligheter det rent tekniskt finns att skapa ett sådant system. Såsom sin principiella inställning framhåller kommittén att skäl torde saknas att i ett verkställighetsläge prioritera vissa sociala kontantförmåner framför andra genom att låta dessa utgå och besluta att övriga förmåner tills vidare skall upphöra.

I fråga om de förmåner beträffande vilka utbetalningshandlingar i fred utfärdas centralt, dvs. folk- och tilläggspensionerna samt ersättningar enligt yrkesskadeförsäkringslagen, bör enligt kommitténs mening ett krigsutbetalningssystem innebära att de utbetalande organen — vilka bör vara postanstalterna — gör utbetalningar på grundval av särskilda bevis om förmånerna, som kan utfärdas och distribueras till de förmånsberättigade redan innan ytterlighetsläget är ett faktum. Ett sådant krigsutbetalningssystem bör införas på en gång i hela landet. De förmånsberättigade kan då utkvittera till betalning förfallna belopp på postanstalt i vistelseorten.

För de förmåner, beträffande vilka i fred utbetalningshandlingar utfärdas lokalt — dvs. ersättningar från sjuk- och moderskapsförsäkringen, allmänna barnbidrag, bidragsförskott, utfyllnadsbidrag, ersättningar från arbetslöshetsförsäkringen och arbetslöshetsunderstöd — har kommittén ej funnit det lämpligt att skapa ett utbetalningssystem på grundval av särskilda bevis. Beträffande förmåner, vilka enligt kommitténs mening bör kunna utgå under krigsförhållanden — det gäller ersättningar från sjukförsäkringen och allmänna barnbidrag — får de utbetalande organen själva införskaffa de uppgifter som behövs för beslut i ärendet.

De fredsmässiga kontantförmåner, som kan bibehållas under krigsförhållanden, bör enligt kommitténs uppfattning i nya fall beviljas på principiellt samma villkor som i fred. Några ändringar bör sålunda ej göras i de grundläggande villkoren för erhållande av nya förmåner.

Kommittén utgår från principen att vederbörande organ fortsätter sin verksamhet så länge det är möjligt. Situationen kan emellertid, framhåller kommittén, bli sådan att det av olika skäl kan vara ändamålsenligt att organet helt eller delvis nedlägger sin verksamhet, varigenom de bestämmelser enligt vilka organet fattar sina beslut i motsvarande mån faktiskt blir satta ur spel. Om så sker blir följderna att social förmån, som prövas av organet, tills vidare ej kan utgå. Enligt kommitténs mening bör Kungl. Maj:t äga förordna härom.

En förutsättning för att de sociala kontantförmånerna skall kunna admi-
3 — *Bihang till riksdagens protokoll 1964. 1 saml. Nr 5*

nistreras under krigsförhållanden är att organisationen fungerar. Kommittén erinrar om att enligt länsstyrelsernas krigsinstruktion länsstyrelse skall tillse att den socialvårdande verksamheten bedrivs och upprätthålles på ett lämpligt sätt. Med hänsyn härtill har kommittén övervägt om försäkringskassorna bör inordnas i länsstyrelsernas krigsorganisation men funnit övervägande skäl tala häremot. Enligt kommitténs mening synes det vara mera rationellt att länsstyrelsernas uppgifter inskränkes till att bestämma om utnyttjande av kassornas resurser. Kommittén föreslår därför att riksförsäkringsverkets befogenheter som tillsynsmyndighet överföres på länsstyrelserna med stöd av administrativa fullmaktslagen. För att länsstyrelserna skall kunna fullgöra sina uppgifter som tillsynsmyndighet bör enligt kommitténs mening i länsstyrelsernas krigsorganisation ingå en befattningshavare, som äger god kännedom om den allmänna försäkringen. Denne bör lämpligen förena uppgiften som rådgivare i frågor rörande allmän försäkring med uppgiften att på länsstyrelsens vägnar öva tillsyn över krigshjälpsverksamheten.

Försäkringskassornas fredsmässiga organisation bör enligt kommittéförslaget bibehållas i princip även under krigsförhållanden. Kassornas beslutanderätt bör dock i största möjliga utsträckning vara delegerad till lokala organ inom organisationen. Kommittén framhåller i övrigt bl. a. vikten av att försäkringskassornas beredskapsplanläggning är sådan att kassorna efter en så kort omställningsperiod som möjligt kan fullgöra sina uppgifter under krigsförhållanden. Försäkringskassorna, som är självständiga juridiska personer, bör enligt kommitténs mening vara underkastade samma allmänna bestämmelser som gäller för de statliga och kommunala myndigheterna. Administrativa fullmaktslagen bör därför vara tillämplig även på försäkringskassorna.

Riksförsäkringsverket bör enligt kommitténs mening fortsätta sin verksamhet till dess stockholmsområdet slutligt utrymts. När den fredsmässiga verksamheten ej längre kan bedrivas, bör representanter för verket ingå i riksstyrelsen med uppgift att lämna Kungl. Maj:t upplysningar i frågor som berör verkets ansvarsområde samt väcka förslag om åtgärder. Försäkringsdomstolen och försäkringsrådet bör upphöra med sin verksamhet samtidigt med riksförsäkringsverket.

En ytterligare förutsättning för att det av kommittén förordade systemet för administrering av sociala kontantförmåner skall fungera under krigsförhållanden är enligt kommittén att postverkets krigsorganisation är sådan att den förmår fullgöra de uppgifter, som kommer att i dessa hänseenden åvila den.

När särskilt krigsutbetalningssystem användes för viss social kontantförmån bör enligt kommitténs mening staten i första hand stå för alla kostnader för förmånen. Även kostnaderna för verksamheten vid försäkringskassorna bör bestridas med statsmedel. Frågan hur kostnaderna skall slutligt

bestridas anser kommittén böra tagas upp till behandling först när frågan aktualiserats.

Socialberedskapskommittén behandlar i fortsättningen var för sig de olika kontantförmånerna och börjar därvid med sjuk- och moderskapsförsäkringen. Kommittén förordar att försäkringskassorna även under krigsförhållanden utger ersättning från sjukförsäkringen i enlighet med de i fred gällande bestämmelserna till dem som bor kvar i sin hemort. Detsamma bör gälla dem som i samband med en utrymningsrörelse lämnat sin hemort, så länge förbindelserna mellan hemortskassan och de försäkrade fungerar. För de lägen, då hemortskassan ej längre kan sända ersättningar till dem som lämnat hemorten, bör enligt kommitténs mening finnas ett krigssystem för beviljande och utbetalning av förmåner från sjukförsäkringen.

Kommittén föreslår, att Kungl. Maj:t skall erhålla rätt att förordna, att den som är omfattad av försäkringen och som lämnat sin hemort skall erhålla sjukvårdsersättning samt sjukpenning och moderskapspenning av den försäkringskassa, inom vars verksamhetsområde han tagit uppehåll. Härvid skall enligt förslaget vissa särskilda bestämmelser iakttagas i fråga om sjukpenning och moderskapspenning. Sådana förmåner bör utges endast i anledning av sjukdomsfall respektive nedkomst, som inträffat efter det den försäkrade lämnat hemorten. Vid ersättningens bestämmande skall hänsyn således inte tagas till förhållande, som hänför sig till tid innan den försäkrade lämnat hemorten. När det gäller att bestämma sjukpenning till inkvarterade bör man enligt kommitténs mening behandla de inkvarterade, som om de inte tidigare varit sjukpenningförsäkrade utan först i samband med sjukanmälningen skulle inskrivas hos försäkringskassan i inkvarteringsorten. Varje gång anmälan om sjukdomsfall göres har försäkringskassan således att besluta angående den försäkrades placering i sjukpenningklass. Beslut om placering i sjukpenningklass skall i princip grundas på den försäkrades inkomst av förvärvsarbete, som inte är av allenast tillfällig art, vid tiden för sjukdomsfallets inträffande. För kvinnor, som är sjukpenningförsäkrade enligt reglerna om den s. k. hemmafruförsäkringen, föreslås vissa särbestämmelser. Till kvinnor, som i anledning av barnsörd avhåller sig från förvärvsarbete, utgår enligt lagen om allmän försäkring under vissa förutsättningar tilläggssjukpenning under högst 180 dagar. Kommittén föreslår, att de kvinnor, vilkas barn är mindre än sex månader gamla, skall erhålla icke behovsprövad krigshjälp och att tilläggssjukpenning vid barnsörd i gengäld inte skall utgå. Krigshjälp i nu avsett fall bör utgå vare sig barnet fötts före eller efter utrymningen.

Kommittén förordar vidare, att långvarigt sjuka, som uppbär sjukpenning, i ett skärpt läge provisoriskt skall få sjukpenningen utbytt mot pension i form av sjukbidrag för att därigenom få samma möjligheter som pensionärer att få ut sina förmåner efter utrymning.

Socialberedskapskommittén föreslår att folk- och tilläggs pensioner, när den fredsmässiga ordningen för utbetalning ej längre kan tillämpas, skall utbetalas genom postanstalterna på grundval av de uppgiftskort rörande pensionstagarna, som riksförsäkringsverket tillställer de allmänna försäkringskassorna och som i fred förvaras hos kassornas lokalkontor. Uppgiftskorten bör så snart ett skärpt läge inträder utsändas från lokalkontoren till betalningsmottagarna. Uppgiftskorten utgör bevis om vederbörandes rätt till pension och skall före utsändandet förses med anteckning om bl. a. det månatliga pensionsbeloppet, i förekommande fall efter avdrag för kommunalt bostadstillägg. Sistnämnda tillägg skall särskilt anges på uppgiftskortet.

Innan kommittén stannat för det nu nämnda utbetalningssystemet med uppgiftskorten såsom utbetalningshandling har kommittén övervägt en rad alternativ. Av dessa må här nämnas ett (betecknat alternativ 3), som bygger på att de senast begagnade, i vanlig fredsmässig ordning utfärdade pensionsanvisningarnas och postgiroutbetalningskortens talonger skulle göra tjänst som pensionsbevis. Talongen skulle för detta ändamål tillföras vissa ytterligare uppgifter.

Enligt kommitténs förslag skall kommunalt bostadstillägg ej utgå till evakuerad befolkning. Sådant tillägg bör därför ej utbetalas, när uppgiftskortet företes på annan postanstalt än den som på uppgiftskortet angivits som betalningsmottagarens adresspostanstalt. Kommittén framhåller i anslutning till detta förslag, att de pensionstagare som evakuerats i regel ej kan tillställa hyresvärden eller hans ombud hyran. Vidare torde hyran för den bostad pensionstagarna erhåller i inkvarteringsorten nästan undantagslöst bli lägre än hyran för bostaden i utrymningsorten. De kommunala bostadstilläggens månadsbelopp varierar för närvarande mellan omkring 10 och 200 kr. Tilläggen är störst i storstäderna. De pensionstagare som kommer från de större städerna skulle således, om de kommunala bostadstilläggen bibehölles, få ett ej oväsentligt överskott på pensionen. Detta överskott skulle variera efter den bostadskostnad vederbörande haft i utrymningsorten, alltså efter en omständighet som inte har någon närmare anknytning till vederbörandes behov i inkvarteringsorten. Kommittén finner det därför vara av större betydelse för de evakuerade att de genom särskild lagstiftning erhåller skydd mot vräkning och utmätning på grund av utebliven hyresbetalning. Pensionstagare som ej utrympts synes däremot böra få behålla sitt bostadstillägg.

Kommittén föreslår, att senast fastställda basbelopp och pensionspristal skall gälla oförändrade. Skulle det visa sig att pensionerna bör förhöjas med indextillägg, bör Kungl. Maj:t äga besluta därom. Vidare föreslår kommittén att sjukbidragen ej skall vara tidsbegränsade under tid då krigssystemet tillämpas.

Kommittén behandlar slutligen vissa frågor om handläggningen av pen-

sionsärenden och konstaterar därvid att nya förmåner inte alltid kan beviljas, eftersom underlag för beslut ej kan införskaffas. Svårigheterna är olika stora för skilda förmåner. Enligt kommitténs bedömande bör det, under förutsättning att formerna för handläggningen av ärendena förenklas, finnas möjlighet att bevilja ålderspension eller familjepension från folkpensioneringen jämte barntillägg och hustrutillägg. Den som evakuerats bör enligt kommitténs förslag inge ansökan om sådan pension till försäkringskassan för inkvarteringskommunen. Anser denna försäkringskassa att det är möjligt för försäkringskassan i hemorten att ta upp ansökningen till behandling, bör ansökningen översändas dit. I annat fall bör kassan i inkvarteringskommunen själv behandla ansökningen.

För yrkesskadeförsäkringen förordar socialberedskapskommittén ett krigsutbetalningssystem, enligt vilket löpande yrkesskadelivräntor utbetalas på postanstalterna på grundval av de i fred på försäkringskassornas centralkontor och riksförsäkringsverket förda registerkortet över utgående yrkesskadelivräntor. Dessa kort, som även omfattar livräntor från de ömsesidiga yrkesskadeförsäkringsbolagen, bör i likhet med uppgiftskorten över folk- och tilläggspensionerna distribueras till betalningsmottagarna så snart ett skärpt läge inträder. Även dessa livräntor bör kunna indexregleras. De tidsbegränsade livräntorna bör utgå tills vidare. Om ersättning från yrkesskadeförsäkringen i annan form än livränta ej kan utgå enligt den fredsmässiga ordningen, bör den enligt kommitténs mening i den utsträckning krigsbestämmelserna för sjukförsäkringen medger det avlösas av ersättning från sjukförsäkringen. I sista hand får krigshjälp tillgripas.

För nya skadefall föreslås att, när den fredsmässiga ordningen ej längre kan tillämpas, ersättning likaledes skall utges från sjukförsäkringen till den som omfattas av denna. Vissa kategorier kan erhålla folkpension. I övrigt hänvisas till krigshjälpen.

Hjälp vid arbetslöshet kan i fredstid utgå antingen i form av kontanthjälp från arbetslöshetsförsäkringen eller såsom arbetslöshetsunderstöd. På grund av svårigheterna att utforma ett krigsutbetalningssystem för arbetslöshetsförsäkringen samt med hänsyn till att denna försäkring inte är avsedd för arbetslöshet i en force majeure-situation som den ifrågavarande, föreslår socialberedskapskommittén att Kungl. Maj:t skall erhålla befogenhet att förordna, att förordningen om erkända arbetslöshetskassor tills vidare ej skall tillämpas. Sådant förordnande bör ges om det fredsmässiga utbetalningssystemet ej längre fungerar eller om arbetslösheten på grund av samhällets omställningssvårigheter blir av alltför stor omfattning, för att det rimligen skall åligga arbetslöshetskassorna att utge ersättning. Arbetslöshetsunderstöden bör enligt kommittéförslaget ersättas av krigshjälp.

Det fredsmässiga systemet för utbetalning av allmänna barnbidrag bör enligt socialberedskapskommitténs förslag bibehållas så länge

barnavårdsnämnderna har möjlighet att utsända barnbidragsanvisningar och postverket kan distribuera anvisningarna utan alltför stora svårigheter. En särskild ordning för utgivande av allmänna barnbidrag bör således ej tillämpas i andra fall än då barnbidrag ej på vanligt sätt kommer barnet till godo. I de fall, då det kan förutses att postverket inte i rimlig tid kan distribuera barnbidragsanvisningarna till evakuerad befolkning, bör Kungl. Maj:t ha möjlighet att förordna att barnavårdsnämnderna i utrymningsorterna skall nedlägga verksamheten rörande de allmänna barnbidragen. För att barnens rätt skall kunna säkerställas i största möjliga omfattning föreslår kommittén att Kungl. Maj:t skall erhålla bemyndigande att förordna, att den som har barnbidragsberättigat barn i sin vård men icke för löpande kvartal erhållit allmänt barnbidrag för barnet inom en månad från bidragets förfallodag skall äga erhålla allmänt barnbidrag genom barnavårdsnämnden i den kommun, där barnet vistas.

Bidragförskott och utfyllnadsbidrag bör i enlighet med kommitténs principiella inställning i likhet med övriga sociala kontantförmåner utbetalas av barnavårdsnämnderna i fredsmässig ordning så länge det är möjligt. När förbindelsen med hemorten brutits måste emellertid svårigheterna att administrera bidragförskotten och utfyllnadsbidragen bli ytterligt stora även om långt gående beredskapsåtgärder vidtages. Bl. a. på grund härav föreslår kommittén att dessa förmåner tills vidare skall upphöra att utgå, när de ej längre kan utbetalas från hemorten. Kungl. Maj:t bör därför enligt kommitténs mening få befogenhet att, i den mån så finnes påkallat, förordna om nedläggande av barnavårdsnämndernas ifrågavarande verksamhet.

Värnpliktsavlöningsutredningen

Med utgångspunkt från att det efter en slutlig utrymning inte är möjligt att behålla den fredsmässiga ordningen för sociala förmåner som beviljas eller utbetalas lokalt — hit hör de olika formerna av familjebidrag — har värnpliktsavlöningsutredningen i betänkandet rörande hjälpåtgärder för de värnpliktiga anhöriga övervägt att flytta handläggningen av familjebidragsärenden till organ utanför hemortskommunen. Utredningen anser dock inte detta genomförbart och inte heller kan utredningen förorda övergång till ett system som det norska krigsregulativet med särskilda icke behovsprövade belopp, som utbetalas av postverket på grundval av en klassangivelse vid taxeringen. Utredningen anser i stället att man, då familjebidragsförordningen inte kan tillämpas, bör lita till den av socialberedskapskommittén föreslagna krigshjälpen. Krigshjälpslagen är, anför utredningen, utan vidare tillämplig, eftersom den behovsprövade krigshjälpen kan utgå till var och en — alltså även till anhörig till familjebidragsberättigad — som i anledning av krigsskada eller utrymning eller andra av krig föranledda förhållanden, vartill torde räknas även inkallelse, saknar tillgängliga medel till sitt livsuppehälle eller till erforderlig vård. Vidare kan den icke behovs-

prövade krigshjälpen utgå till var och en som i anledning av krigsskada eller utrymning lämnat sin bostad och tagit uppehåll annorstädes. Utredningen föreslår, att under tid då bestämmelserna om krigshjälp är i tillämpning familjebidragsförordningen inte skall tillämpas utan att i stället krigshjälp skall utgå till anhöriga till all personal, som avlönas enligt för värnpliktiga gällande grunder.

Värnpliktsavlöningsutredningen föreslår vidare, att krigshjälp som motsvarar familjepenning skall utgå utan behovsprövning till hustru, med vilken den värnpliktige sammanlever, samt till barn och adoptivbarn under 16 år, som står under hans vårdnad. Sådan anhörig skall enligt utredningens förslag för att utfå krigshjälp endast behöva förete intyg på heder och samvete, som bestyrker släktskapsförhållandet. Motivet till utredningens ställningstagande är väsentligen, att vetskapen om behovsprövning kan innebära en psykisk påfrestning för en värnpliktig och nedsätta hans effektivitet som soldat samt att andra personalkategorier, exempelvis tjänstepraktiska och krigsmaktens fast anställda personal, under krig avlönas enligt förmånligare grunder än de värnpliktiga.

Värnpliktsavlöningsutredningens förslag rörande hjälpåtgärder för de civilförsvarspliktigas anhöriga under beredskap och krig överensstämmer med vad utredningen föreslagit för anhöriga till värnpliktiga.

Remissyttranden

Förslaget till lag om krigshjälp

Socialberedskapskommitténs bedömning rörande behovet av en beredskapsplanläggning på socialvårdens område vinner remissorganens anslutning och den allmänna uppfattningen är, att det nu framlagda förslaget bör läggas till grund för lagstiftning i ämnet. Förslaget tillstyrkes sålunda i allt väsentligt av *överbefälhavaren*, som framhåller att det skapar förutsättningar för att fylla en allvarlig lucka i våra beredskapsåtgärder. *Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar* yttrar, att det ur det psykologiska försvarets synpunkt är utomordentligt betydelsefullt att socialvården kan fungera även under krig. Det är också en angelägen uppgift att redan i fred reglera de bestämmelser, som skall gälla för socialvården under krig. Förslaget täcker enligt nämndens mening det behov av hjälp som då kommer att finnas. *Överståthållarämbetet* och *länsstyrelsen i Stockholms län* framhåller i ett gemensamt yttrande, att förslaget får ses som ett betydelsefullt led i den sociala beredskapen, och en liknande uppfattning kommer till uttryck i yttrandena från *övrige länsstyrelser*.

Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap ansluter sig i allt väsentligt till vad kommittén föreslagit, och *socialstyrelsen* liksom *Landsorganisationen*, *Svenska stadsförbundet*, *Svenska landstingsförbundet* och *Svenska landskommunernas förbund* har ej något att erinra mot förslaget.

Kommitténs förslag beträffande den personkrets för vilken krigshjälpen är avsedd tillstyrkes eller lämnas utan erinran i alla remissyttrandena.

Beträffande den gränsdragning mellan civilförsvarets och kommunernas uppgifter som kommittén föreslagit inför överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län att hithörande problem synes ha lösts på ett sätt som inte ger anledning till erinringar. De föreslagna bestämmelserna torde däremot, heter det i yttrandet, komma att medföra besvärliga gränsdragningsfrågor mellan krigshjälpen och socialhjälp.

Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap påpekar, att enligt kommittéförslaget med uttrycket »tagit uppehåll» skall förstås den som under mera avsevärd tid tagit uppehåll annorstädes än där han är bosatt. Om denna innebörd vidhålles, bör den enligt överstyrelsens uppfattning komma till direkt uttryck i lagtexten. Överstyrelsen är emellertid inte övertygad om att man bör ge uttrycket en så snäv tolkning. I princip bör enligt överstyrelsens mening även den som tillfälligt vistas å en ort vara berättigad till krigshjälp, om han i övrigt uppfyller villkoren för dylik hjälp. Ett sådant betraktelsesätt stämmer väl överens med kommitténs uttalade uppfattning att, när bestämmelserna om krigshjälp träder i tillämpning, förhållandena torde vara så allvarliga, att det ur allmän synpunkt är fördelaktigt att de som har möjlighet därtill söker sig bort från utrymningsområdena samt att en uppdelning av de inflyttade i olika kategorier med avseende å rätten till hjälp skulle medföra åtskilligt administrativt besvär. Den föreslagna ordningen, enligt vilken den som tillfälligt vistas inom en kommun skall erhålla krigshjälp först efter särskilt förordnande av länsstyrelsen, synes överstyrelsen alltför omständlig för att vara lämpad i lägen, där det kan förutsättas att myndigheterna är överbelastade med totalförsvarsuppgifter. Därest anledningen till att kommittén velat ge orden tagit uppehåll en snäv tolkning varit att förhindra, att krigshjälp utgår till den som erhåller inkvartering m. m. genom civilförsvarets försorg, vill överstyrelsen framhålla att behovsprövad krigshjälp inte kan utgå jämsides med motsvarande hjälp från civilförsvaret, eftersom den föreslagna krigshjälpen utgår endast i den mån behoven ej tillgodoses på annat sätt. Den icke behovsprövade krigshjälpen skall utgå endast i den mån Kungl. Maj:t förordnar därom och förordnandet bör lämpligen utformas så, att ifrågavarande hjälp ej utgår då vederbörande erhåller hjälp genom civilförsvarets försorg. Bestämmelsen om rätt till krigshjälp i särskilda fall efter förordnande av länsstyrelsen har å andra sidan tillkommit för att förhindra att någon — bland annat i lägen där det är svårt att avgöra om hans uppehåll är tillfälligt eller varaktigt — blir ställd utan såväl civilförsvarets hjälp som krigshjälp. Enligt överstyrelsens mening inträder denna situation aldrig, om rätten till krigshjälp principiellt utsträcker till att omfatta även den som tagit tillfälligt uppehåll.

Sammanfattningsvis föreslår överstyrelsen, att uttrycket tagit uppehåll ges en vidsträckt innebörd och att Kungl. Maj:ts tillämpningsbestämmelser om icke behovsprövad krigshjälp utformas så att dylik hjälp ej kan utgå samtidigt med civilförsvarets motsvarande hjälp. Härigenom erhålles en fullständig automatik så att rätt till krigshjälp inträder så snart motsvarande civilförvarshjälp upphör. Vilken av hjälpformerna som i tveksamma fall skall utgå kommer att ligga i civilförvarsmyndighetens hand att avgöra efter praktiska grunder.

Länsstyrelsen i Malmöhus län yttrar, att planläggningen i fråga om socialvården måste inriktas på att tillgodose kraven i det svåraste läget, vilket torde uppkomma om snabbutrymning anbefalles samtidigt med allmän mobilisering. Av olika skäl torde det då uppkomma långa väntetider, innan alla kan väntas vara borttransporterade till de varaktiga inkvarteringsområdena. Även om civilförsvaret med tillämpning av tjänstepliktslagen och förfoganderättslagstiftningen skulle snabbt lyckas ta i anspråk de personella och materiella resurser, som erfordras för att bereda utrymd, inom större förläggingsområden befintlig befolkning erforderlig naturhjälp, lär civilförsvaret näppeligen kunna lämna alla behövande sådan hjälp. I dylika situationer, fortsätter länsstyrelsen, rekommenderar kommittén civilförvarsmyndigheterna att besluta att den tillfälliga inkvarteringen skall betraktas som varaktig, varigenom civilförsvarets ansvar för befolkningen anses ha överförts till vistelsekommunen. Länsstyrelsen kan inte ansluta sig till denna uppfattning utan anser att utrymd civilbefolkning, som tvingas kvarstanna i genomgångsområde, bör kunna beredas hjälp genom såväl civilförsvarets som kommunernas försorg. I genomgångsområden måste därför planläggas en med civilförsvaret samarbetande kommunal organisation för hjälpverksamhetens igångsättande utan föregående formella beslut av civilförvarsmyndigheten eller länsstyrelsen, därvid tonvikten på den kommunala sidan bör läggas på krigshjälp utan behovsprövning. Sådan krigshjälp bör enligt länsstyrelsens mening i genomgångsområde kunna lämnas envar behövande, vars nödortftiga behov inte tillgodoses på annat sätt. Även *länsstyrelsen i Kronobergs län* ifrågasätter, om det finns tillräckliga skäl att undanta dem som tillfälligt vistas i en kommun från möjlighet att erhålla krigshjälp.

Enligt *civilförvarsstyrelsens* uppfattning blir konsekvensen av kommitténs gränsdragning mellan civilförsvarets och kommunernas uppgifter den att krigshjälp, som är en kommunal angelägenhet, inte bör utgå till befolkningsgrupper för den tid då civilförsvaret har ansvaret. Å andra sidan, tillägger styrelsen, anser emellertid kommittén, att krigshjälp bör utgå till de evakuerade, så snart de anlant till inkvarteringskommunen. Dessa principer låter sig enligt styrelsens uppfattning inte förenas i vad avser de av civilförsvaret drivna internaten. Ansvaret för dessa skall enligt kommunalrättskommitténs förslag åvila civilförsvaret under åtta dagar från dagen för

kungörandet av utrymningen, vilken tid kan förlängas under ytterligare åtta dagar. Full försörjning å internat skall betraktas som naturahjälp genom den föreslagna krigshjälpen. Då kostnaderna för såväl civilförsvaret som krigshjälpen bestrides av statsmedel har frågan om naturaförsörjningens karaktär ingen praktisk betydelse för den enskilde hjälptagaren annat än i fråga om de fickpengar, som bör utbetalas till de i internaten intagna. Efter utrymningsförordningens upphävande saknar civilförsvaret möjlighet att utge kontant krigshjälp, varav enligt styrelsens mening skulle följa, att fickpengar inte skulle kunna tilldelas ifrågavarande hjälpbehövande. Styrelsen förordar, att en mindre kontant krigshjälp skall kunna tilldelas dem av kommunen även under ifrågavarande tidsperiod.

De av kommittén föreslagna två hjälpformerna, *b e h o v s p r ö v a d k r i g s h j ä l p* och icke behovsprövad sådan hjälp, anses av *civilbefälhavaren i tredje civilområdet* motsvara de krav som bör ställas för att den enskildes behov i en krigssituation skall tillgodoses.

När det gäller utbetalningar av behovsprövad krigshjälp anser *beredskapsnämnden för psykologiskt försvar*, att förslaget om frihet för kommun att betala krigshjälp i form av hyresbidrag direkt till hyresvärd är ägnat att minska de slitningar, som ändå kommer att uppstå mellan bofasta och in-kvarterade. *Riksförsäkringsverket* ifrågasätter, om det inte bl. a. ur administrativ synpunkt vore mera rationellt att bostadsbidragen regelmässigt utbetalades till den som upplåter bostaden samt att även ansökningarna om dessa bidrag gjordes av denne med erforderlig påteckning av vederbörande hyresgäster. För folkpensionsberättigad skulle bostadsbidraget givetvis ersätta i fredstid utgående kommunalt bostadstillägg till folkpension. När den nödställda av bostadsupplåtaren erhåller även vivre, synes vidare möjlighet böra finnas att, mot däremot svarande avdrag å det för normalfall fastställda schablonbeloppet, utbetala hela ersättningen för helinackorderingen till den som tillhandahåller denna.

I anledning av kommitténs förslag att krigshjälp inte bör utgå för kostnad för bostad i utrymningsorten understryker *Landsorganisationen* vikten av att de evakuerade beredes skydd mot vräkning från sin bostad i utrymningsorten samt mot utmätning av det kvarlämnade bohaget. *Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar* samt *länsstyrelserna i Jönköpings, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län* hyser liknande uppfattning. Lösningen av denna fråga anses ha stor psykologisk betydelse. Några av de nämnda remissorganen erinrar om kommitténs uttalande att utredningen av frågan hör samman med moratorielagstiftningen samt anser det angeläget att spörsmålet löses snarast.

Civilbefälhavaren i tredje civilområdet anser det motiverat att för erhallande av krigshjälp uppställa det av kommittén förordade villkoret att de hjälpsökande skall anmäla sig som arbetsökande hos organ för den offentliga arbetsförmedlingen och anta lämpligt arbete i den mån sådant

arbete erbjudes honom. *Länsstyrelsen i Hallands län* är av liknande uppfattning. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* och *civilbefälhavaren i femte civilområdet* ifrågasätter, om man inte bör uppställa strängare villkor för att på så sätt hålla krigshjälpen inom rimliga gränser. Sålunda borde det vara ett obligatoriskt villkor för en hjälpsökande inte endast att han tar sådant arbete som anvisas av arbetsförmedlingen utan även att han efter förmåga deltar i förekommande arbete på inkvarteringsorten. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anser att, även om flertalet inkvarterade i brist på erfarenhet av göromålen i den nya miljön eller i följd av nedsatt arbetsförmåga inte kan förväntas vara i stånd att göra någon mera betydelsefull arbetsinsats, måste det dock ur psykologisk synpunkt vara synnerligen angeläget, att värdfolket, som tvingas till stora uppoffringar, har en laglig rätt att efter den inkvarterades förmåga kräva hjälp i strävandena att motstå krigets påfrestningar. *Chefen för 3. eskadern* yttrar, att det bör närmare undersökas, om bestämmelsen angående skyldighet för hjälpsökande att anta anvisat arbete är erforderlig med hänsyn till de bestämmelser om arbetsplikt, som kan finnas i andra författningar, vilka träder i kraft vid beredskap eller krig.

Förslaget om icke behovsprövad krigshjälp till utbombade och evakuerade under en övergångstid i den mån Kungl. Maj:t förordnar därom vill *beredskapsnämnden för psykologiskt försvar* tillstyrka av både humanitära och psykologiska skäl. De psykiska påfrestningarna måste i den situationen bli synnerligen svåra och en förhållandevis generös behandling skulle med största sannolikhet ha en positiv effekt på de kategorier det här gäller.

Länsstyrelsen i Västmanlands län framhåller, att de utrymmandes behov av hjälp torde komma att gestalta sig mycket olika, då utrymningen sker i form av snabbutrymning eller då den sker i mera normal ordning. I det förra fallet kan såväl tidsbristen som andra omständigheter hindra de utrymmande att medta erforderliga medel eller vidta andra anstalter för sin och sina anhörigas försörjning under den närmaste tiden. Men även om utrymningen sker successivt och utan tidsnöd torde det vara nödvändigt att garantera varje evakuerad person ekonomisk hjälp utan behovsprövning under viss tid. Den förordade tiden av en månad synes länsstyrelsen väl avvägd men det understrykes, att denna tid måste kunna utsträckas, därest kriget befinner sig i ett aktivt skede och händelseförloppet nödvändiggör fortsatta folkförflyttningar. *Länsstyrelsen* förutsätter, att länsstyrelserna tilldelas befogenhet att i sådana lägen i Kungl. Maj:ts ställe meddela förordnande om förlängning av tiden. *Civilbefälhavaren i fjärde civilområdet* har samma uppfattning om tiden och dess förlängning och anser dessutom att länsstyrelsen bör ha rätt att vid behov begränsa tiden.

Kritiska till förslaget om en icke behovsprövad krigshjälp ställer sig *överståthållarämbetet* och *länsstyrelsen i Stockholms län*, som ifrågasätter be-

hoved av denna hjälpform jämsides med den på schematisk behovsprövning grundade krigshjälpen, eftersom någon större skillnad mellan de båda hjälpformerna i praktiken knappast synes föreligga.

Chefen för 3. eskadern är tveksam, om det i ett allvarligt krigsläge går att administrativt genomföra en krigshjälpstygning, där de behövande efter vissa grunder uppdelas i två kategorier, av vilka den ena har rätt till behovsprövad krigshjälp och den andra till icke behovsprövad krigshjälp. Den personal, som kommer att syssla med dessa frågor under ett krig, blir nämligen synnerligen heterogen och uppfyller i många fall endast nödortföttigt de krav, som man i fredstid kan ställa för liknande arbetsuppgifter. En förenkling bör därför ske, vilken lämpligen kan åstadkommas på det sättet att enhetliga förutsättningar gäller för samtliga hjälpbehövande.

Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap ifrågasätter, om inte den icke behovsprövade krigshjälpen bör begränsas att utgå allenast i samband med sådan utrymning eller omflyttning som enligt 34 § civilförsvarslagen företages efter uppmaning eller åläggande av myndighet. I annat fall kan det inträffa att flyttningar företages enbart i syfte att komma i åtnjutande av krigshjälp.

Frågan om normer för krigshjälpens storlek behandlas i ett fåtal remissyttranden. Beträffande de fredstida förmåner till vilka taxan för krigshjälp bör anknytas anför *beredskapsnämnden för psykologiskt försvar* att detta spörsmål är av underordnad betydelse. Viktigare är att krigshjälpen överensstämmer med en redan existerande hjälpform och att inte en ny med andra belopp skapas. Den av kommittén förordade anknytningen till folkpensioneringen utgör inte det enda alternativet. Nämnden är närmast av den mening, att krigshjälpen bör anknytas till familjebidragen för de värnpliktiga. De kommunala organen har nämligen större vana vid att utbetala dessa bidrag än folkpensionen. *Överståthållarämbetet* och *länsstyrelsen i Stockholms län* betonar, att taxan ej får fastläsas vid ett visst läge utan måste följa utvecklingen i fråga om penningvärde och priser i en krigssituation. Vid fastställande av taxan bör enligt *Svenska socialvårdsförbundets* mening finnas möjlighet att ta hänsyn till de avsevärda prisskillnader i fråga om det egentliga livsuppehållet som vid krig kan komma att råda mellan olika områden i riket. Följaktligen synes under speciella förhållanden taxan böra kunna fastställas med annat belopp för vissa områden än för riket i dess helhet.

Kommitténs uttalanden och förslag i fråga om krigshjälpens administration godtages i allmänhet av remissorganen. Sålunda tillstyrkes förslagen att det i varje kommun skall finnas en av kommunens fullmäktige utsedd krigshjälpstygning samt att socialnämnden skall vara krigshjälpstygning, där kommun inte uppdragit åt annat kommunalt organ att fungera som krigshjälpstygning eller inrättat särskild sådan stygning. *Överbefälhavaren* anser att länsstyrelse eller annan statlig myndighet i vissa lägen bör kunna tillsätta krigshjälpstygning.

Kommitténs förslag att den regionala ledningen av krigshjälpsverksamheten skall handhas av länsstyrelserna möter ingen gensägelse. Vad särskilt angår förslaget att i länsstyrelsernas krigsorganisation skall intagas ett visst antal kvalificerade befattningshavare, som genom resor i länet kan utöva tillsyn över verksamheten, uttalar *länsstyrelsen i Kopparbergs län* och *civilbefälhavaren i femte civilområdet* i ett gemensamt yttrande, att ingen erinran är att göra men hänsyn till denna verksamhet bör tagas, när man bestämmer personalramen för socialdetaljen i den krigsorganiserade länsstyrelsen. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* ställer sig tveksam till förslaget med hänsyn till svårigheterna att erhålla lämpliga och kvalificerade personer. Liknande åsikt företräder flera *andra länsstyrelser*. Häremot kan ställas ett uttalande av *riksförsäkringsverket* om att administrativt tränad socialförsäkringspersonal i stor utsträckning torde komma att frigöras från centrala ämbetsverk och från allmänna försäkringskassor i utrymningsområden, när situationen är sådan att krigshjälpslagen kommer i tillämpning.

Föredraganden hos civilbefälhavaren i första civilområdet ifrågasätter, om den föreslagna formen för länsstyrelsernas verksamhet är lämplig i de lägen, som kan uppkomma under beredskap och krig. Länsstyrelserna torde nöjaktigt kunna utöva ledningen på grundval av den rapportering, som kommunerna helt naturligt måste verkställa, samt genom den granskning av hjälpverksamheten, som personalen inom det krigsorganiserade landskontoret har att utöva. Vidare framhålls i yttrandet dels att de instruktioner, som måste utfärdas för kommunernas verksamhet, bör utarbetas centralt och dels att länsstyrelsernas uppgift i fred snarast synes vara att ge kommunerna den experthjälp vid instruktionernas lokala tillämpning, som kan bli nödvändig. *Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar* är inte övertygad om nödvändigheten av att länsstyrelserna behöver förberedas för sina krigsuppgifter rörande krigshjälpen så i detalj, som förslaget synes förutsätta. En betydligt viktigare uppgift är att länsstyrelserna redan i fred ger kommunerna anvisningar om krigshjälpsverksamheten.

Civilbefälhavaren i fjärde civilområdet framhåller i anledning av förslaget att länsstyrelse skall ha rätt att vägra eller minska statsbidrag för krigshjälp, som utgivits av en kommun, att korrektiv mot missbruk av kommuns rätt att ge krigshjälp givetvis måste finnas. Resultatet skulle emellertid i ett ytterlighetsfall kunna bli, att följdverkningarna oförskyllt drabbade de hjälpbehövande. Det torde därför vara ytterst viktigt, att den föreslagna inspektionsverksamheten sker under sådana former, att kommunerna får sådan hjälp och vägledning att några maktmedel ej behöver tillgripas.

Kommitténs förslag att kommunernas kostnader för utgiven krigshjälp skall betalas av staten vinner allmän anslutning bland remissorganen.

I frågan om enskild persons ersättnings skyldighet för uppbyren krigshjälp ansluter sig *Svenska socialvårdsförbundet* till kom-

mitténs mening att ersättningsplikt skall gälla endast om någon lämnat vilseledande uppgifter och om make åsidosatt sin underhållsskyldighet. *Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar* anser att frågan i vilken mån återbetalningsskyldighet skall utkrävas för krigshjälp, som utgått vid utbliven utbetalning av lön eller annan inkomst eller socialförmån, beror på en bedömning av hur länge det kan dröja, innan utbetalningen kommer igång. Skulle det dröja flera månader, skulle konsekvenserna bli stötande, om återbetalningsskyldighet inte föreläge. En sådan skyldighet kunde uppmjukas på så sätt att den träder i kraft först efter en månad.

Länsstyrelsen i Gotlands län yttrar, att krigshjälp kommer att utbetalas i en situation, som präglas av stark desorganisation och omfattande befolkningsomflyttningar. Beviljandet av krigshjälp kommer att ske efter endast summarisk behovsprövning — eller utan någon behovsprövning alls. Man får därför enligt länsstyrelsens mening räkna med att dubbla understöd till en och samme vårdtagare kommer att utgå i ett stort antal fall, utan att den dubbla utbetalningen kan läggas hjälptagaren till last. Länsstyrelsen finner det stötande att ersättningskyldighet inte skulle föreligga i dessa senare fall. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* och *civilbefälhavaren i femte civilområdet* är inte tillfredsställda med den förordade lösningen av återbetalningsskyldigheten utan anser att man bör föreskriva en principiell sådan skyldighet för dem, som senare har möjligheter att verkställa återbetalning. *Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap* utgår ifrån att återbetalningsskyldighet inte skall åvila make, som ej fullgjort sin underhållsskyldighet, om anledningen härtill är krigsfara, utrymning och dylikt.

Förslaget till lag med särskilda bestämmelser om vissa sociala förmåner under krigsförhållanden

När det gäller a l l m ä n n a s y n p u n k t e r på frågan om bibehållande av olika sociala kontantförmåner under krigsförhållanden ger remissorganen över lag sitt stöd åt socialberedskapskommitténs grundläggande uppfattning att den fredsmässiga ordningen för utgivande av löpande kontantförmåner bör bibehållas även under beredskaps- och krigsförhållanden så länge det är möjligt.

Delade meningar råder däremot beträffande förslaget att i de lägen, då den fredsmässiga ordningen bedömes ej längre kunna fungera, ett särskilt krigsutbetalningssystem skall träda i funktion för sjukförsäkringsförmåner, folk- och tilläggs pensioner, yrkesskadeförsäkringsersättningar och allmänna barnbidrag.

Förslaget tillstyrkes eller lämnas i huvudsak utan erinran av *överbefälhavaren*, *generalpoststyrelsen*, *överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap*, *länsstyrelserna i Södermanlands, Jönköpings, Kalmar, Blekinge, Älvsborgs, Värmlands, Örebro, Västernorrlands och Västerbottens län*, *Social-*

försäkringsbolagens förening, Landsorganisationen och Svenska arbetsgivareföreningen.

En del remissorgan, som i huvudsak lämnar förslaget utan erinran, yppar tveksamhet i olika hänseenden.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, som inte ansett det påkallat eller möjligt att i detalj granska de framlagda förslagen, vill såsom ett allmänt omdöme framhålla att det föreslagna systemet sannolikt kan befinnas ändamålsenligt under ett tämligen stabilt krigsläge men att den förordade ordningen för kontantförmånernas administration och utbetalning uppenbarligen måste utsättas för stora påfrestningar under perioder med intensifierade krigsoperationer och då kriget är i ett rörligt skede. *Civilförsvarsstyrelsen* ifrågasätter, om de föreslagna anordningarna är tillräckliga för att tillförsäkra medborgarna den sociala omvårdnad, som i ett krigsläge är särskilt önskvärd. Styrelsen önskar ytterligare förenklingar. En sådan förenkling vore måhända att låta utbetalningar i större utsträckning ske på grundval av särskilda bevis — medborgarkort — som redan under fred tillställdes medborgarna.

Enligt länsstyrelsens i Malmöhus län mening ger förslaget intryck av en alltför optimistisk uppfattning rörande möjligheterna att i ett beredskaps- eller krigsläge upprätthålla det fredstida systemet. Eftersom planläggningen bör utgå från det oförmånligaste läget, synes densamma böra ske med hänsyn till att långtgående kommunikationsbekämpningar redan på ett tidigt stadium torde omöjliggöra kontantförmånernas utbetalning i någorlunda normal ordning. Länsstyrelsen skisserar ett alternativ för utbetalning grundat på en legitimationshandling (försäkringsbesked, medborgar- eller personkort), som utlämnats redan i fred.

Frågan om särskilda legitimationshandlingar som grundval för utbetalning av sociala kontantförmåner behandlas i flera yttranden. *Civilbefälhavaren i första civilområdet* förordar, att medborgarna vid beredskap eller krig skall förses med ett förmånsbevis — kallat socialkort — som bör tryckas och lagras i fred. Samtliga penninginrättningar, som kan upprätthålla sin verksamhet, bör bemyndigas göra de utbetalningar, som socialkortet berättigar till. Också *civilbefälhavaren i tredje civilområdet* finner det angeläget, att handlingar, som berättigar till utbetalning av pensioner, är utlämnade redan i fred, när ett plötsligt krigshot kan göra att distributionen försvåras. *Civilbefälhavaren i fjärde civilområdet* har samma uppfattning och framhåller vidare, att man bör ha fullt klart för sig att i krig avsteg från den fredsmässiga rutinen kan framtvings på alla områden av samhällslivet. Om det framlagda förslaget om krigshjälp antages, skapas emellertid garantier för att ingen behöver komma i direkt nödläge.

Det föreslagna systemet för krigsutbetalning av fredstida sociala kontantförmåner ställes i åtskilliga yttranden i relation till krigshjälpen. Remissorganen drar dock olika slutsatser av sina överväganden. *Länsstyrelsen i*

Kronobergs län anser, att vissa skäl kan tala för att låta samtliga sociala kontantförmåner ersättas av en enda hjälpform, nämligen krigshjälp, men finner att övervägande skäl talar för att man låter kontantförmånerna utgå även under krigsförhållanden i den mån det låter sig göra och att krigshjälpen blir allenast en subsidiär hjälpform. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* uttalar, att det med utgångspunkt från kommitténs direktiv inte gärna varit möjligt att ersätta samtliga sociala kontantförmåner med krigshjälpen även om därigenom skulle ha vunnits en väsentlig administrativ förenkling. I ett gemensamt yttrande anför *civilbefälhavaren i femte civilområdet* och *länsstyrelsen i Kopparbergs län*, att man kan ha delade meningar om i vilken utsträckning de olika hjälpformerna skall bibehållas eller tekniskt lösas i ett läge, då det fredsmässiga handlandet med nödvändighet får överges. De föreslagna lösningarna biträdes i allt väsentligt samtidigt som det framhålles, att det är realistiskt att räkna med att krigshjälpen blir den normala hjälpformen. På liknande sätt uttalar sig *arbetsmarknadsstyrelsen*.

En mera kritisk hållning än de nu angivna myndigheterna intar *socialstyrelsen*, som anser det särskilt betydelsefullt att de fredsmässiga kontantförmånerna bibehålles under ett inledningsskede men samtidigt framhåller att förhållandena redan från början kan bli sådana, att man omedelbart tvingas att övergå från de fredstida förmånerna till den enhetliga krigshjälpen. Planläggningen måste därför göras så flexibel som möjligt. Man får ej heller enligt styrelsens mening bortse från att principen om att så länge som möjligt bibehålla de fredsmässiga förmånerna ej får drivas för långt, vilket skulle kunna resultera i ökade svårigheter och missförhållanden. *Svenska stadsförbundet* ställer frågan, om inte det föreslagna systemet i alltför hög grad förutsätter, att viktiga samhällsfunktioner går att upprätthålla även under det totala kriget. Enligt förbundets mening finns det anledning befara, att krigsutbetalningssystemet ej går att tillämpa i en snabbt inträdande krigssituation.

Enligt *riksförsäkringsverkets* mening kan det hållas för troligt, att i ett krigs- eller utrymningsskede förhållandena kommer att gestalta sig ganska olika inom landets skilda delar. Möjligheter måste därför föreligga att handha socialförsäkringens förmånssida efter vad de skiftande förhållandena kräver. Även om en omsorgsfull beredskapsplanläggning sker, bl. a. genom krigsplacering och utbildning av personal samt förrådshållning av kontorsmaterial, blanketter m. m., torde administrationen utsättas för betydande påfrestningar — särskilt i inkvarteringskommunerna — vilket enligt verkets mening synes mana till försiktighet vid bedömning av möjligheterna att vidmakthålla socialförsäkringen enligt fredstida normer. Verket erinrar vidare om att, därest socialförsäkringen av olika anledningar i vissa lägen inte kan fungera, de mera trängande behoven torde kunna tillgodoses genom den föreslagna krigshjälpen. *Beredskapsnämnden för psykologiskt för-*

svår anser, att kommitténs utgångspunkt ej utan vidare är given. Under de påfrestningar, som den samhälleliga administrationen kommer att vara utsatt för under ett krig, skulle det innebära en avsevärd avlastning, om reglerna för olika bidrag kunde förenklas. Den föreslagna krigshjälpen torde enligt nämndens mening utan mera omfattande ingrepp kunna omredigeras så, att den blir tillämplig på alla personer, som i fredstid får del av olika sociala förmåner, och inte bara på dem som i anledning av krigsskada, utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden saknar tillgängliga medel. Skäl talar emellertid enligt nämndens uppfattning för bibehållandet av den fredstida ordningen och nämnden vill därför inte motsätta sig förslaget.

Länsstyrelsen i Västmanlands län framhåller att, om oberäkneliga förseningar måste bli en mer eller mindre normal företeelse med det föreslagna systemet, vore det bättre att redan från början övergå till ett system med enbart krigshjälp.

Enligt det av överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län gemensamt avgivna yttrandet kan det sättas i fråga, om det överhuvudtaget går att bibehålla ett så differentierat system, som det av socialberedskapskommittén föreslagna, och om det icke ur flera synpunkter skulle vara mer tillrådligt att i vidare utsträckning övergå till krigshjälp. Å ena sidan kan det måhända av psykologiska skäl i en krigssituation vara av värde, att det fredstida systemet bibehålles till sina huvuddrag åtminstone under någon tid efter det att krigstillstånd inträtt, men å andra sidan har kommittén själv lämnat en bild av ett modernt storkrig med kärnvapeninsats, mot bakgrund varav det ter sig mera realistiskt att räkna med en tidig omläggning från fredssystemet till krigshjälp. Därest störningar av kommunikationerna m. m. leder till att administrationen av bl. a. socialförsäkringarna helt bryter samman, lär resultatet bli ökad otrygghet och bristande tilltro till myndigheterna hos befolkningen. Länsstyrelsen i Norrbottens län ifrågasätter, om inte en vidgad tillämpning av den föreslagna krigshjälpen hade bort prövas i detta sammanhang. Därigenom skulle måhända för ett ytterlighetsläge ha kunnat skapas den enklaste formen för den hjälp, som skulle temporärt ersätta samtliga sociala kontantförmåner.

Helt avvisande till förslaget ställer sig statskontoret, länsstyrelserna i Östergötlands, Gotlands, Skaraborgs och Jämtlands län samt civilbefälhavaren i andra civilområdet.

Statskontoret ifrågasätter, om det är möjligt att i ett av krigsansträngningar tyngt samhälle bibehålla de fredsmässiga sociala kontantförmånerna i den utsträckning som kommittén förordat. Det skulle enligt statskontorets mening innebära en förenkling i fråga om såväl det fredsmässiga planlägningsarbetet som det krigsmässiga administrationssystemet, därest kontantförmånerna avlöstes av krigshjälpen på ett tidigt stadium, t. ex. vid den slutliga utrymningen. Länsstyrelsen i Östergötlands län framhåller, att den

administrativa apparaten för socialförsäkringsförmånerna och de allmänna barnbidragen måste bli så omfattande, splittrad och personalkrävande, att det synes mycket tvivelaktigt, om fördelarna av att bibehålla dessa hjälpformer motsvarar de uppenbara nackdelarna. Den frågan uppkommer därför, om man inte i stället borde inrikta sig på att få till stånd en generellt tillämpbar hjälpform och att slopa samtliga socialförsäkringsförmåner, då den fredsmässiga verksamheten tvingas att upphöra. Enligt länsstyrelsens mening bör krigshjälpsinstitutet utbyggas så, att det täcker alla rimliga hjälpbehov och samtidigt fyller det primära kravet på administrativ enkelhet. För *länsstyrelsen i Gotlands län* står det klart, att möjligheterna att bibehålla de fredsmässiga socialförmånerna även under krig starkt begränsas av ett flertal faktorer såsom personella resurser och utrustning i övrigt. Länsstyrelsen anser, att ambitionen att låta en viss socialförmån utgå även under krig ej bör fullföljas, såvida det inte synes sannolikt, att man för den ökade insats som erfordras i jämförelse med administrering via krigshjälp vinner något socialt värdefullt. Krigshjälpen har enligt länsstyrelsens mening fått en utformning, som väl svarar mot de förhållanden vilka kommer att råda under krig. Länsstyrelsen tillägger, att händelsernas tryck kommer att nödvändiggöra, att krigshjälpen måste tillgripas i större utsträckning än vad kommittén synes ha förutsatt. Samhällets resurser bör därför koncentreras på denna realitetsbetonade hjälpform. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* finner det orealistiskt, att i ett kritiskt läge räkna med att en så komplicerad och ömtålig apparat som den nuvarande socialvården skall kunna vidmakthållas utan störningar som äventyrar hela verksamheten. En sådan förändring av hjälpformerna att hela den sociala hjälpverksamheten koncentreras till socialhjälp och krigshjälp kan i ett dylikt läge bli ofrånkomlig. Länsstyrelsen ifrågasätter därför, om inte bestämmelser om bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om nedläggande i erforderlig omfattning av de sociala kontantförmånerna borde upptagas i det föreliggande lagförslaget såsom en i ett förvärrat läge nödvändig ytterligare förenkling av verksamheten. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* och *civilbefälhavaren i andra civilområdet* framhåller i ett gemensamt yttrande, att övertygande skäl ej anförts för att vid sidan av krigshjälpen bibehålla ett system med en rad olika sociala kontantförmåner. Den stora omvälvning av samhällsförhållandena, som måste förutsättas inträda i ett ytterlighetsläge, medför att det väsentliga för de i utrymningsrörelserna deltagande människorna blir uppehållande av livets nödtröft. För tillgodoseende härav torde den föreslagna lagen om krigshjälp ge tillräckligt utrymme. Om de fredsmässiga sociala kontantförmånerna härjämte förutsättes skola bibehållas så länge det över huvud är möjligt, saknas anledning att införa ett särskilt krigsutbetalningssystem, som med nödvändighet måste bli invecklat och svårt att upprätthålla under krigsförhållanden. De sociala kontantförmånernas upphörande synes lämpligen böra regleras i administrativa fullmaktslagen.

När det gäller de särskilda kontantförmånerna tilldrar sig socialbered-

skapskommitténs förslag beträffande sjuk- och moderskapsförsäkringen det största intresset bland remissorganen. *Landsorganisationen* ifrågasätter en förenkling av det förordade sjukförsäkringssystemet. Sjukförsäkringsbeskedet bör enligt organisationens mening utformas så, att det kan ge ledning för utbetalning av sjukpenning till evakuerad befolkning utan att ny prövning först måste vidtagas av försäkringskassan i inkvarteringskommunen. Även *Svenska landskommunernas förbund* förordar, att utbetalningen av sjukpenning grundas på sjukförsäkringsbeskeden. *Försäkringskassaförbundet* ifrågasätter schablonregler för sjukpenningklassplaceringen av de evakuerade.

Svenska landstingsförbundet framhåller, att det i ett beredskapsläge måste anses angelägnare att sjukförsäkringsförmånerna utan omgång kan utgå till täckande av akuta försörjningsbehov i samband med sjukdom än att förmånerna graderas efter svåra och därför tidsödande bedömanden av aktuella inkomstförhållanden. Dessa bestämmas huvudsakligen av ortens arbetsmarknadsförhållanden och utgör inte något mått på den försäkrades normala inkomstläge och därmed förenat behov av standardgraderad kompensation för normal försörjningsnivå. Mot bakgrunden härav ifrågasätter förbundet, om inte en schablonmässig bestämning av sjukpenningbeloppen vore att föredraga. Därigenom skulle man i varje fall vinna en snabb och administrativt enkel handläggning.

Flertalet av de remissorgan, som närmare behandlat de olika förmånsgrernas problem, ställer sig negativa till förslaget i vad avser sjukförsäkringen. Sålunda understryker *länsstyrelsen i Västmanlands län* svårigheterna vid bestämmande av den försäkrades sjukpenningklass, svårigheter som måste vara stora särskilt under den tidigare perioden av en inkvartering, då flertalet anställningar sannolikt blir av mer eller mindre tillfällig natur. Under denna tid torde därför hjälpbehovet i stor utsträckning få tillgodoses genom krigshjälp. *Länsstyrelsen i Uppsala län* påpekar, att det med hänsyn till befolkningens engagemang i totalförsvaret med fog kan antagas, att de evakuerade i huvudsak tillhör den befolkningsgrupp, som saknar reella utkomstmöjligheter på evakueringsorten och sålunda vid sjukdomsfall endast i undantagsfall äger uppbära sjukpenning av sådan storleksordning, att den ur försörjningssynpunkt har någon betydelse. I övervägande antalet fall måste därför krigshjälp tillgripas. Under sådana förhållanden vill länsstyrelsen ifrågasätta, om inte sjukförsäkringen beträffande den evakuerade befolkningen bör träda ur kraft och helt ersättas med den krigshjälp, som ändock torde bli erforderlig. En liknande uppfattning företrädes av *Svenska socialvårdsförbundet*. Det föreslagna sjukförsäkringssystemet för evakuerad befolkning är enligt *Svenska stadsförbundets* uppfattning otillfredsställande ur materiell synpunkt och administrativt betungande. Förbundet föreslår därför att man låter krigshjälpen helt överta denna del av sjukförsäkringen.

Riksförsäkringsverket anser det föga rimligt, att de evakuerade skall er-

hålla försörjningen på annat sätt då de är sjuka än såsom friska. De evakuerade, som så småningom erhåller mera stadigvarande avlönat arbete i orten, torde böra inskrivas såsom försäkrade i kassan på orten och i vanlig ordning placeras i sjukpenningklass, då de börjar sitt nya förvärvsarbete. Enligt verkets mening förefaller det osannolikt, att försäkringskassorna under krigsförhållanden skulle kunna bemästra en klassplacering i enlighet med kommitténs förslag. Det har inte ansetts möjligt att anförtro kassorna en sådan uppgift under fredsförhållanden. Verket kan inte tillstyrka förslaget i denna del. Sjukpenningförsäkringen bör sålunda gälla endast för sådana evakuerade, som i vanlig ordning inskrivits i ortens kassa.

Socialberedskapskommitténs förslag till system för utbetalning av folk- och tilläggs pensioner anses av Svenska socialvårdsförbundet ändamålsenligt och tillstyrkes av förbundet.

Länsstyrelsen i Hallands län däremot anser, att det förordade systemet lider av det allvarliga felet att det i en kritisk situation kan visa sig vara funktionsodugligt. Systemet innebär nämligen ingen garanti för att ett beslut om distribution av de föreslagna uppgiftskorten under alla förhållanden skall kunna fattas så tidigt att det blir möjligt att tillställa medborgarna korten. Länsstyrelsen kan därför ej tillstyrka detta system utan förordar i stället det av kommittén diskuterade alternativet 3, där utbetalningen grundas på pensionsanvisningarnas och postgiroutbetalningskortens talonger. Även Försäkringskasseförbundet föredrar alternativ 3. Överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län, som ställt sig tveksamma till hela kommittéförslaget, anför att, om ett särskilt krigsutbetalningssystem ändå genomföres, alternativet 3 synes ge större säkerhet än det av kommittén förordade.

Enligt riksförsäkringsverkets mening bör det eftersträvas, att pensionerna utges oförändrade till de pensionärer, vilkas förhållanden inte påverkats i större utsträckning av krigsläget, dvs. de som inte lämnat sin hemort. I fråga om de evakuerade pensionärerna synes det verket mest realistiskt att räkna med att de ur pensionssynpunkt behandlas på annat sätt än de pensionärer som kvarbor i hemorten åtminstone intill dess mera stabiliserade förhållanden inträtt. Under den första tiden efter en evakuering är det sålunda sannolikt, att pensionärerna — liksom andra evakuerade personer — får hänvisas till den föreslagna krigshjälpen, vilket förhållande inte utesluter, att man redan i fredstid undersöker och förbereder möjligheterna att så snabbt som förhållandena medger återuppta pensionsutbetalningarna till de evakuerade pensionärerna. Enligt verkets mening har kommittén underskattat svårigheterna att grunda pensionsutbetalningen under krig på de s. k. uppgiftskorten. Den erforderliga kompletteringen av dessa måste nämligen föregås av ett tidsödande räknearbete, vilket torde få utföras i ett läge, då personaltillgången i kassorna är knapp. Dessutom kan ej heller bortses från att de postala kommunikationerna kan vara lamslagna. Verket tillägger, att även andra tekniska lösningar än de av kommittén förordade

synes kunna komma i fråga. Man kan sålunda tänka sig, att kassan på inkvarteringsorten utfärdar pensionsbevis till sådana evakuerade, som kan påvisa att de på grund av ålder eller eljest är pensionsberättigade. Sådant bevis skulle avse allenast folkpensionens normalbelopp.

Beträffande de allmänna barnbidragen förordar *Svenska landskommunernas förbund* en utbetalning mot företeende av ett bevis motsvarande det uppgiftskort, som kommittén föreslagit för pensionerna. *Socialstyrelsen* anser, att den föreslagna lösningen för utbetalning av allmänt barnbidrag inte kommer att fungera tillfredsställande. Enligt styrelsens mening vinner man de säkraste garantierna för att barnbidragen utan tidsutdräkt kommer barnen till godo genom ett utbetalningssystem, enligt vilket vid ett krigsutbrott barnbidraget skall utbetalas i den ort, där barnet vistas vid utbetalningstillfället.

Svenska socialvårdsförbundet är tveksamt rörande möjligheterna att bibehålla den fredsmässiga utbetalningen av de allmänna barnbidragen och förordar att barnets vårdare i inregistreringskommunen skall vara berättigad till icke behovsprövad krigshjälp för barnet. *Svenska stadsförbundet* anser att, om bidrag från krigshjälpen utgår efter samma grunder som det allmänna barnbidraget och med belopp som motsvarar detta, det för mottagaren torde vara likgiltigt, om förmånen benämnes allmänt barnbidrag eller utgör en form av krigshjälp.

Värnpliktsavlöningsutredningens förslag

Värnpliktsavlöningsutredningens förslag att familjebidragssystemet under krigsförhållanden skall ersättas av krigshjälp tillstyrkes av samtliga remissorgan utom *civilbefälhavaren i andra civilområdet*, som vill finna en lösning inom det norska krigsregulativets ram. Även *civilbefälhavaren i femte civilområdet* anser i och för sig vissa skäl tala för det norska systemet, eftersom familjebidragen mera är en intjänad förmån än ett socialt bidrag.

Förslaget att den krigshjälp som motsvarar familjepening skall för den närmaste kretsen av anhöriga utgå utan behovsprövning tillstyrkes eller lämnas utan erinran av alla remissorgan utom *försvarets civilförvaltning*, *socialstyrelsen* och *civilbefälhavaren i första civilområdet*. Av de remissorgan som tillstyrker förslaget framhåller *försvarets personalvårdsnämnd*, att familjepeningen är en löneliknande förmån, som av praktiska skäl tagas bort, och att soldaten i möjligaste mån måste befrias från bekymmer för sina närmaste anhörigas ekonomiska och sociala förhållanden. *Civilbefälhavaren i femte civilområdet* hänvisar även här till att familjebidragen är att betrakta som en intjänad förmån, medan *Svenska landstingsförbundet* betonar de psykologiska skälen. *Arbetsmarknadsstyrelsen* ifrågasätter, om man inte borde ta steget fullt ut och låta krigshjälp motsvarande den maxi-

mala familjepeningen utan behovsprövning utgå till alla familjemedlemmar till värnpliktiga.

De remissorgan som avstyrker förslaget framhåller särskilt rättviseskäl. *Försvarets civilförvaltning* anser sålunda, att tillräcklig anledning saknas att utge mer generös krigshjälp till de värnpliktigas familjer än till alla andra, som på grund av de särskilda förhållandena kommit att sakna medel för sin utkomst. *Socialstyrelsen* erinrar om att familjebidrag under beredskapsförhållanden är behovsprövat. Styrelsen finner det varken tilltalande eller rättvist, att krigshjälp skall utgå efter behovsprövning till människor, som varit tvungna att ta sin tillflykt till platser långt från hemorten och kanske har försatts i svåra och besvärliga situationer, medan icke behovsprövad krigshjälp kan komma att utgå till sådana anhöriga till värnpliktiga, som får kvarstanna i sina hemorter och kanske utföra förvärvsarbete av betydande omfattning. Slutligen anser *civilbefälhavaren i första civilområdet*, att i lagen om krigshjälp större möjligheter bör ges till icke behovsprövad hjälp men att, om detta inte sker, man inte bör premiera en grupp i det totala krigets tidsålder; riskerna torde delas lika inom hela totalförsvaret.

Departementschefen

Inledning

På grund av krigsteknikens utveckling måste man räkna med att, om Sverige blir indraget i ett krig, detta kommer att få karaktären av ett totalt krig, som drabbar inte bara de stridande styrkorna utan hela befolkningen. En hänsynslös insats av massförstörelsemedel kan på mycket kort tid medföra stora förluster hos en befolkning, som oförberedd utsättes för terrorbekämpning med kärnladdningar och biologiska och kemiska stridsmedel. Genom angriparens flyg- och fjärrvapenanfall kan förbindelserna mellan olika delar av landet snabbt bli avbrutna för kortare eller längre tid. Detta kan medföra att olika myndigheters verksamhet försvåras eller omöjliggöres och att svåra bristsituationer i fråga om försörjning, sjukvård m. m. uppstår. Ytterligare svårigheter kan uppkomma genom biverkningar i form av radiakbeläggning i stor skala, som kan bli en följd av angrepp med kärnladdningar. Även den psykologiska krigföringen har genom den tekniska utvecklingen — främst i fråga om olika massmedia — fått ökade möjligheter till snabb verkan.

Jag vill erinra om att Kungl. Maj:t i propositionen 1962: 108 angående organisationen av totalförsvarets högsta ledning — och sedermera även riksdagen — anslöt sig till det av 1960 års försvarsledningsutredning gjorda uttalandet att som grund för totalförsvarets utveckling och inriktning måste ligga det svåraste av de alternativa händelseförlopp som kan anses sannolika, nämligen ett angrepp som, efter endast kort förvarning, med utnytt-

jande av samtliga angreppsmetoder syftar till att ockupera hela vårt land eller en del därav.

På grund av nu anförda omständigheter har planläggningen inom totalförsvaret inriktats på att åstadkomma en organisation, som kan fungera även under ett intensivt inledningsskede i ett anfallskrig mot Sverige. Den omställning av samhället som planläggningen inom totalförsvaret avser är ytterst genomgripande. Förutom att det militära försvaret krigsorganiseras, vidtages betydelsefulla ändringar inom sådana delar av det civila samhället som är av särskild betydelse ur försvarssynpunkt. På olika områden sker en omställning av de eljest normala samhällsfunktionerna, en omställning som i många fall måste leda till att verksamheten såsom icke krigsviktig lägges ned. Inom den civila sektorn av totalförsvaret finns särskild reglering av civilförsvaret, polisväsendet, den allmänt civila hälso- och sjukvården, det ekonomiska försvaret och det psykologiska försvaret. Beträffande socialvården — begreppet taget i vidsträckt bemärkelse och innefattande även socialförsäkringarna — finns däremot inte några bestämmelser, som allmänt reglerar verksamheten under beredskapstillstånd och krig. Under det andra världskriget tillkom vissa sådana bestämmelser, men av dessa kvarstår numera i huvudsak endast 1940 års förordning om utrymningshjälp. Å andra sidan finns på socialvårdens område i regel inte några bestämmelser som inskränker gällande reglers tillämpning under krig.

Frågan om socialvårdens omfattning och organisation under beredskapstillstånd och krig bör ses mot bakgrunden av vissa delar av civilförsvarets verksamhet. I samband med att en ny organisation för civilförsvaret fastställdes år 1959 skedde en avgränsning av civilförsvarets uppgifter med den principiella innebörden att civilförsvaret inte skall svara för uppgifter, vilka kan utföras av ordinarie samhällsorgan. Civilförsvarets uppgifter inriktas sålunda numera på att utöva sådan verksamhet för rikets försvar, som avser att skydda och rädda liv och egendom vid anfall mot riket och som inte åvilar krigsmakten, ävensom annan likartad verksamhet. För att kunna fullgöra dessa uppgifter skall civilförsvaret vidta olika förebyggande åtgärder. En av de viktigaste förebyggande civilförsvarsåtgärderna utgör utrymningen, för vilken en omfattande planläggning ägt rum i fred. Det kan här nämnas att, om planlagda utrymningar genomföres i full utsträckning, omkring tre miljoner människor kommer att byta bostadsort.

Beträffande utrymning och därmed sammanhängande inkvartering av utrymd eller eljest hemlös befolkning vill jag erinra om några grundläggande bestämmelser i 1960 års civilförsvarslag. Enligt 34 § bemyndigas Kungl. Maj:t eller av Kungl. Maj:t utsedd myndighet att under krig eller vid krigsfara uppmana eller ålägga invånare inom område, som kan antagas bli utsatt för fientlig verksamhet eller inom vilket eljest militära åtgärder av synnerlig betydelse kan förväntas, att lämna sin bostad och ta uppehåll utom området under den tid för vilken uppmaningen eller åläggandet gäl-

ler. Härvid kan i samma ordning föreskrifter meddelas om uppehållsplatser för de utrymmande. Vidare gäller enligt 36 § civilförsvarlagen, att civilförsvaret inom civilförvarsområde skall se till att erforderliga förberedelser för inkvarteringen av utrymmande blir vidtagna och även svara för det första omhändertagandet på inkvarteringsorten. På civilförsvaret ankommer alltså att leda själva utrymningsrörelsen. Häri ingår att förse de utrymmande med transportmedel, att under förflyttningen ordna utspisning, bereda vårdbehövande vård och anskaffa tillfällig inkvartering samt att i övrigt i skilda hänseenden sörja för de utrymmande under utrymningsrörelsen. Slutligen skall civilförsvaret anvisa varaktig inkvarteringsbostad på bestämmelseorten.

Sedan utrymningsrörelsen avslutats genom att de utrymmande nått fram till inkvarteringskommunerna och där erhållit inkvarteringsbostad, antingen hos enskilda eller i befintliga eller särskilt upprättade internat, övergår ansvaret för de evakuerade från civilförsvaret till de ordinarie samhällsorganen, främst kommunerna.

Vilka uppgifter som i förevarande avseenden under beredskap och krig skall åvila kommunerna liksom frågan om kommunernas skyldighet att i fredstid vidta erforderliga förberedelser för uppgifternas handhavande har hittills inte kommit till uttryck i författningsbestämmelser. Dessa och andra frågor har utretts av kommunalrättskommittén. Med utgångspunkt från dess förslag har Kungl. Maj:t på hemställan av chefen för inrikesdepartementet denna dag beslutat förelägga riksdagen förslag till bl. a. lag om kommunal beredskap och lag om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m. m.

Kommunalrättskommittén har främst inriktat sin översyn av de kommunala beredskapsuppgifterna på de praktiskt-organisatoriskt dominerande områdena och frågorna om ledningsverksamheten. Frågorna om möjligheten för socialvården att fungera under beredskap och krig har utretts av socialberedskapskommittén. Beträffande riktlinjerna för beredskapsplanläggningen samt i fråga om organisationsspörsmålen har de båda kommittéerna haft ingående samråd med varandra. Socialberedskapskommittén har också samrått med 1954 års värnpliktsavlöningsutredning, vars förslag rörande hjälpåtgärder för de värnpliktigas anhöriga under krig, m. m. står i nära samband med socialberedskapskommitténs förslag och upptages därför till behandling i detta sammanhang.

Allmänna överväganden angående socialförmåner i krig

Socialvården i vårt land — såväl socialförsäkringssystemet som den sociala omvårdnaden i övrigt — har under de senaste åren utvecklats och uppbyggt till en hög grad av effektivitet. Det sagda gäller inte blott socialvårdens materiella innehåll utan också formerna för dess administration. De gällande bestämmelserna på socialvårdens område är tillämpliga under

fredstida förhållanden och i princip också under beredskap och krig. Vad beträffar de materiella reglerna är det uppenbart att man i ett läge, då alla ansträngningar måste inriktas på rikets försvar och då behov föreligger att ta hand om ett stort antal personer, som i anledning av krigsskada eller utrymning saknar tillgängliga medel till sitt uppehälle och till erforderlig vård, stora svårigheter kan föreligga att upprätthålla den fredsmässiga standarden. Å andra sidan bör det eftersträvas att de sociala förmåner, som finns i fredstid, så långt möjligt bibehålles även under beredskap och krig. Detta torde bäst överensstämma med de allmänna grunderna för beredskapsplanläggningen att man inte skall vidta mera ingripande åtgärder i samhällsfunktionerna än som är nödvändigt med hänsyn till rådande förhållanden. Härför talar inte blott den enskilde medborgarens behov av social trygghet utan även administrativa skäl.

Tillämpningen av bestämmelserna under krigsförhållanden måste emellertid som nämnts bli förknippad med stora svårigheter och i vissa lägen kan det ifrågasättas, om systemet har möjlighet att fungera. Hindren kan uppkomma till följd av att vissa förmåner — exempelvis folk- och tilläggs-pensionerna — utbetalas centralt eller är beroende av beslut av centrala eller regionala organ. Om de centrala utbetalningsorganen slås ut genom krigshandlingar eller måste nedlägga sin verksamhet i samband med en slutlig utrymning av Stockholmsområdet, kan förmånerna inte utbetalas i fredsmässig ordning. Ej heller lokalt utbetalade förmåner — såsom sjukförsäkringsförmåner och allmänna barnbidrag — torde kunna utbetalas under alla omständigheter. Inom en kommun kan på grund av krigsskador eller av andra orsaker förhållandena bli så svåra att utbetalningen av fredstida sociala förmåner inte kan upprätthållas. Även om förmånerna kan utgå till en kommuns egna invånare, kan i kommunen vara inkvarterade personer från andra kommuner, vilka inte kan få ut sina sociala förmåner.

Med hänsyn till vårt lands motståndskraft är det en angelägenhet av största vikt att en funktionsduglig socialvård finns även under krigsförhållanden. Planläggningen bör här liksom på övriga områden främst inriktas på det svåraste läget, då insatserna i första hand måste avse att tillgodose de mest elementära hjälpbehoven. En verksamhet, som skall kunna utövas i ett sådant ansträngt läge, måste göras starkt förenklad. Detta medför, att hjälpens materiella innehåll får schabloniseras, beslutanderätten läggas på lokala organ så långt detta är möjligt och förfarandet i största möjliga utsträckning frigöras från formbundenhet. Kraven på en effektiv kontroll måste också i viss utsträckning eftergivnas.

Enligt socialberedskapskommitténs förslag till lag om krigshjälp skall ekonomisk hjälp utgå till alla som i anledning av krigsskada, utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden saknar tillgängliga medel till sitt uppehälle och till den vård som finnes erforderlig, i den mån deras behov ej tillgodoses på annat sätt. Detta innebär

bl. a. att krigshjälp kan utgå till dem vilkas fredsmässiga sociala förmåner inte utgår på grund av krig eller krigsfara. I princip skall enligt förslaget krigshjälp utgå efter en schablonmässig behovsprövning. Krigshjälpen skall kunna utgå såväl kontant som in natura och den skall lämnas enligt en av Kungl. Maj:t fastställd taxa. Enligt förslaget skall krigshjälpen administreras av kommunerna och finansieras av statsmedel.

Socialberedskapskommitténs förslag om krigshjälp tillstyrkes i allt väsentligt av remissorganen. För egen del har jag kommit till den uppfattningen, att den föreslagna krigshjälpen är en för krigsförhållanden väl avpassad hjälpform. Jag förordar därför att förslaget i huvudsak lägges till grund för lagstiftning i ämnet. Till enskildheterna i förslaget återkommer jag längre fram.

Socialberedskapskommittén har vidare ingående granskat de olika bestämmelserna på socialvårdsområdet — särskilt reglerna rörande socialförsäkringarna — för att undersöka vilka förändringar i förenklande och decentraliserande syfte som kan påkallas av krigsförhållanden. Kommitténs genomgång har resulterat i ett förslag till lag med särskilda bestämmelser om vissa sociala förmåner under krigsförhållanden.

Som utgångspunkt för sistnämnda förslag har kommittén haft att löpande sociala kontantförmåner bör utbetalas i fredsmässig ordning så länge det låter sig göra. I vissa lägen, då detta ej längre är möjligt, måste — om förmånen skall kunna bibehållas — ett särskilt utbetalningssystem träda i funktion. Härmed avser kommittén inte blott det tekniska utbetalningsförfarandet utan även en rad åtgärder, som i åtskilliga hänseenden påverkar förmånernas materiella innehåll. När ett särskilt krigsutbetalningssystem användes för en viss social förmån bör enligt förslaget staten i första hand svara för alla kostnader för förmånen. Frågan hur dessa kostnader skall slutligt bestridas anser kommittén böra upptagas till behandling först när frågan aktualiseras. De fredsmässiga förmåner, som kan bibehållas under krigsförhållanden, bör enligt kommitténs mening i nya fall beviljas på principiellt samma villkor som under fred.

Ersättning från sjukförsäkringen bör enligt förslaget under krigsförhållanden utgivas av de allmänna försäkringskassorna i enlighet med de i fred gällande bestämmelserna till dem som bor kvar i sin hemort. Detsamma bör gälla dem som i samband med evakuering lämnat sin hemort, så länge förbindelserna mellan hemortskassan och de försäkrade fungerar. För de lägen, då hemortskassan ej längre kan sända ersättningar till dem som lämnat hemorten, föreslår kommittén, att den som är omfattad av sjukförsäkringen och som lämnat sin hemort skall erhålla ersättning av den försäkringskassa, inom vars verksamhetsområde han tagit uppehåll. När det gäller att bestämma sjukpenningens storlek föreslås, att de inkvarterade behandlas som om de inte tidigare varit sjukpenningförsäkrade utan först

i samband med insjuknandet skulle inskrivas hos inkvarteringsortens försäkringskassa. Varje anmälan om sjukdomsfall skulle följaktligen påkalla beslut angående den försäkrades placering i sjukpenningklass, en placering som i princip skulle grundas på hans aktuella inkomst av förvärvsarbete.

Kommittén föreslår, att folk- och tilläggs pensionerna, då det fredstida utbetalningssystemet ej längre fungerar, skall utbetalas genom postanstalterna på grundval av de uppgiftskort, som i fred förvaras hos försäkringskassornas lokalkontor. Uppgiftskorten avses efter vissa kompletteringar skola utsändas från lokalkontoren till betalningsmottagarna, så snart ett skärpt läge inträder. Kommunalt bostadstillägg skall enligt förslaget ej utgå till evakuerade folkpensionärer.

Yrkesskadelivräntor skall enligt förslaget utbetalas av postanstalterna på grundval av de i fred hos försäkringskassornas centralkontor och riksförsäkringsverket förda registerkortet över utgående yrkesskadelivräntor. Dessa kort bör på samma sätt som uppgiftskorten rörande pensionerna distribueras till betalningsmottagarna då ett skärpt läge inträder.

Beträffande allmänna barnbidrag föreslår kommittén, att den fredsmässiga utbetalningsordningen bibehålles så länge barnavårdsnämnderna har möjlighet att utsända barnbidragsanvisningar. När detta bedömes inte längre vara möjligt, skall den som har barnbidragsberättigat barn i sin vård kunna erhålla allmänt barnbidrag genom barnavårdsnämnden i den kommun, där barnet vistas.

Svårigheterna att utforma ett krigsutbetalningssystem för arbetslöshetsförsäkringen samt för bidragsförskotten och utfyllnadsbidragen har föranlett kommittén att förorda att lagstiftningen rörande dessa förmåner tills vidare inte skall tillämpas i ett krisläge.

Socialberedskapskommitténs förslag till särskilda bestämmelser om vissa sociala förmåner under krigsförhållanden har bedömts olika under remissbehandlingen. Åtskilliga remissorgan har anslutit sig till huvudgrunderna i förslaget eller lämnat dem utan erinran. Man har dock på sina håll — även i yttranden som i princip är positiva till tanken på ett särskilt krigsutbetalningssystem för vissa socialförmåner — ifrågasatt, huruvida det förordade systemet är funktionsdugligt eller lämpligt. Lagförslaget har också mött delvis ganska kraftig kritik. I somliga yttranden anses förslaget vara präglad av en alltför optimistisk uppfattning av möjligheterna att i ett ytterlighetsläge upprätthålla viktiga samhällsfunktioner. Vidare framhålles att förslaget — trots förordade förenklingar jämfört med den fredstida ordningen — är alltför invecklat och tungrott. Även från rättvisesympunkter yppas i en del fall tvekan. Man ställer frågan, om det i ett krigsläge, då intresset är inriktat på befolkningens skydd till liv och lem och på tillgodoseende av elementära behov, är rimligt att vissa medborgarkategorier skall erhålla sin försörjning enligt andra och förmånligare grunder än övriga. Mot denna bakgrund har i flera yttranden anförts skäl, som talar för att man inriktar sig på en gene-

relt tillämpbar hjälpform och att man slopar samtliga socialförsäkrings- och andra speciella förmåner, då den fredsmässiga verksamheten tvingas att upphöra. Dessa yttranden utmynnar i ett förordnande av att krigshjälpen utformas så att den kan täcka alla rimliga hjälpbehov.

Till de nyss anförda kritiska synpunkterna kan jag i många stycken ansluta mig. Jag vill dock samtidigt ge mitt erkännande åt det arbete som socialberedskapskommittén nedlagt på att undersöka möjligheterna att bibehålla speciella sociala förmåner under krigsförhållanden. Genom kommitténs arbete har problemen gjorts till föremål för en grundlig genomgång och fått en allsidig belysning, utan vilka ett ställningstagande inte skulle vara möjligt.

Kommittén har vid sina överväganden rörande ett särskilt krigsutbetalningssystem för vissa förmåner själv ställt frågan om det inte av både principiella och praktiska hänsyn skulle kunna göras gällande att man borde stanna vid att genomföra förslaget om krigshjälp och underlåta särskilda lagstiftningsåtgärder för att söka anpassa de fredsmässiga reglerna om särskilda förmåner efter de under ett ytterlighetsläge rådande förhållandena. I enlighet med sina direktiv har emellertid kommittén fullföljt uppgiften att utarbeta förslag till särskilda krigsbestämmelser rörande de viktigaste sociala kontantförmånerna.

Vid min bedömning av detta förslag har framför allt följande omständigheter varit vägledande.

Jag har inte blivit övertygad om att det föreslagna systemet är funktionsdugligt under de svåra yttre förhållanden som kan antagas föreligga i ett krigsläge. Förslaget synes nämligen förutsätta, att samhället fungerar i en utsträckning som det inte torde vara realistiskt att räkna med. Det skulle knappast vara ägnat att stärka motståndsandan, om de av samhället planlagda åtgärderna visade sig omöjliga att genomföra. Jag kan inte heller finna att systemet på ett tillfredsställande sätt tillgodoser medborgarnas krav på en likvärdig och rimlig försörjning. I många fall skulle det föreslagna systemet ge ett företräde till samhällets resurser åt vissa kategorier utan att detta vore sakligt motiverat, i andra fall återigen skulle säkerligen den i särskild ordning utbetalade förmånen behöva kompletteras med den generella hjälpformen, krigshjälpen. Vidare skulle det kunna uppkomma icke önskvärda skillnader mellan den bofasta och den evakuerade befolkningen, något som självfallet bör undvikas. Slutligen kan jag inte finna, att systemet tillgodoser de stora krav som måste ställas på administrativ enkelhet i fråga om beredskapsplanläggning och verkställighetsåtgärder.

Jag kan på grund av det anförda inte tillstyrka ett särskilt krigsutbetalningssystem för vissa sociala kontantförmåner. I stället förordar jag att alla ansträngningar inriktas på att inom den kommunalt administrerade krigshjälpens ram tillgodose de skilda hjälpbehoven på ett sätt som är tillfredsställande och effektivt ur den enskildes synpunkt och som dessutom

är administrativt enkelt. En följd härav blir att, i den mån det ej längre är möjligt att utbetala en social förmån i fredsmässiga former, förmånen tills vidare får upphöra att utgå. Olika samhällskategorier får alltså utan hänsyn till sina fredsmässiga förhållanden hjälpbehoven täckta enligt reglerna om krigshjälp.

Frågan om befogenhet för Kungl. Maj:t att förordna att lagstiftning om sociala kontantförmåner inte skall tillämpas under krigsförhållanden får tagas upp i särskild ordning. Ett sådant förordnande, som inte torde böra givas förrän slutliga utrymningar företagits i avsevärd omfattning, behöver inte innebära att de förmånsberättigade går miste om förmåner belöpande på den tid varunder förordnandet gäller. Spörsmålet om retroaktiv utbetalning av de suspenderade förmånerna får prövas då sådana förhållanden inträtt, att det fredstida systemet kan fungera.

Förslaget till lag om krigshjälp

Såsom socialberedskapskommittén föreslagit bör reglerna om krigshjälp samlas i en särskild fullmaktslag, som är i kraft redan under fredstid. De materiella bestämmelserna bör träda i tillämpning automatiskt då riket kommer i krig, och vid krigsfara bör tillämpningen bero på Kungl. Maj:ts förordnande, som skall underställas riksdagens prövning inom viss tid.

Ett grundläggande problem vid utformningen av krigshjälpen gäller den personkrets, som skall kunna komma i åtnjutande av krigshjälp. Enligt kommittéförslaget, mot vilket ingen erinran gjorts under remissbehandlingen, skall rätt till krigshjälp tillkomma alla som i anledning av krigsskada, utrymning, avbrott i den allmänna samfärdseln, produktionsomläggning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden saknar tillgängliga medel till sitt livsuppehälle eller till den vård som är erforderlig, allt i den mån hjälpbehovet inte tillgodoses på annat sätt. Åtskillnad göres ej mellan svenska medborgare och andra hjälpbehövande. Jag tillstyrker kommitténs förslag. Med en så vid personkrets kommer krigshjälpen att kunna fylla den funktion jag i det föregående förordat att den skall få, nämligen att i ett ytterlighetsläge vara den enda sociala kontanthjälpsförmånen, om man bortser från att socialhjälp även i ett sådant läge skall kunna utgå i fall då hjälpbehovet inte har sin grund i krig, krigsfara eller därmed sammanhängande förhållanden. Alla hjälpbehov, vilka förorsakas av förhållanden, som sammanhänger med krig eller krigsfara, omfattas av den föreslagna lydelsen, inte blott sådana som beror på personskador och förlust av egendom utan även sådana som har sin grund i att sociala förmåner inte utbetalas, penningförsändelser inte kan vidarebefordras, betalning uteblir på grund av moratorium, möjligheter att erhålla anställning eller driva rörelse upphör m. m. Med utrymning avses inte

bara utrymning genom civilförsvarets försorg utan även att någon på annat sätt lämnat sin bostad i anledning av krig eller krigsfara. Personkretsen torde framgå med erforderlig tydlighet utan att lagtexten vid sidan om krigsskada och utrymning särskilt anger sådana omständigheter som avbrott i den allmänna samfärdseln och produktionsomläggning.

En fråga som har nära samband med reglerna om personkretsen är den gränsdragning mellan civilförsvarets och kommunernas uppgifter, som skall gälla beträffande ekonomiskt bistånd åt krigsdrabbad befolkning. Kommittén föreslår som huvudregel, att skyldighet att utge krigshjälp skall åvila kommun, inom vilken den hjälp-sökande är bosatt eller eljest tagit uppehåll. Huvudregeln kompletteras med ett stadgande att länsstyrelsen, om det föreligger särskilda skäl, skall kunna förordna att en kommun skall vara skyldig att utge behovsprövad hjälp även till den som tillfälligt vistas inom kommunen.

I allmänhet har kommitténs ståndpunkt godtagits eller lämnats utan erinran i remissyttrandena. På några håll är man dock inte helt tillfredsställd med förslaget. Sålunda återopas bl. a. dels att begreppet tagit uppehåll är alltför snävt och dels att kravet på förordnande av länsstyrelsen är alltför omständligt i svåra lägen. Med anledning härav vill jag framhålla, att uttrycket taga uppehåll redan förekommer i civilförsvarlagen. Jag anser det lämpligt att motsvarande bestämmelse upptages i den nu aktuella lagstiftningen. Därigenom vinnes en gränsdragning för ansvarsövergången från civilförsvaret till kommunerna, som ansluter sig till den i lagen om kommunal beredskap föreslagna. Regeln medför att en kommun blir skyldig att utge krigshjälp till dem som genom civilförsvarets försorg erhållit varaktig inkvartering i kommunen.

Bestämmelsen att länsstyrelsen skall äga förordna om utgivande av krigshjälp till den som tillfälligt vistas i kommunen bör ses mot bakgrunden av de situationer som kan inträffa under en utrymningsrörelse. Särskilt vid snabbutrymning av de största tätortsområdena kan förhållandena bli sådana att utrymningsrörelsen måste avstanna för längre eller kortare tid. Bedömes läget vara sådant att de utrymmande ej bör fortsätta, får civilförsvarsmyndigheten fatta beslut om att inkvarteringen skall betraktas som varaktig. Därigenom överföres civilförsvarets ansvar för de utrymmande till vistelsekommunen, som har att utge krigshjälp. I vissa fall kan dock läget vara sådant att det inte kan avgöras om inkvarteringen bör vara tillfällig eller om den bör övergå till varaktig inkvartering. Ställningstagandet till denna fråga kan dra ut på tiden. Ansvar för de utrymmande åvilar därunder civilförsvaret. Dess bistånd är i främsta rummet inriktat på att lämna naturhjälp i form av kost och bostad m. m. Vid en tillfällig inkvartering, som får pågå under längre tid, kan det erfordras möjlighet att därutöver med kontanter tillgodose de utrymmandes individuella behov i någon utsträckning. Enligt min mening är det ändamålsenligt att visst utrymme för

krigshjälp finns i dylika fall. Det organ som bäst kan bedöma om och när krigshjälp bör utgå till hjälptagare, som inte tagit uppehåll i kommunen, torde vara länsstyrelsen. Jag biträder därför kommittéförslaget.

Den allmänna kontanthjälpsformen vid krig eller krigsfara bör enligt kommittéförslaget i princip ha karaktär av behovsprövad krigshjälp. Förutsättning för rätt till sådan hjälp skall alltså vara att den hjälpsökande saknar tillgängliga medel till sitt uppehälle eller den vård som finns erforderlig och att hjälpbehovet inte tillgodoses på annat sätt. Om dessa allmänna grunder råder enighet bland remissorganen och jag har ingen invändning att göra.

När det gäller innebörden av att sökanden saknar tillgängliga medel får en evakuerad person, som inte har tillgång till kontanta medel, anses vara medellös, även om han har tillgångar i hemorten men dessa ej kan utnyttjas. Kravet att den hjälpsökande skall sakna tillgängliga medel får vidare ej fattas så att en förutsättning för krigshjälp är att sökanden vid tiden för ansökningen helt saknar sådana medel. Har han medel, som anses tillräckliga för blott en kortare tid, eller åtnjuter han måhända inom inkvarteringskommunen viss begränsad förvärvsinkomst, bör krigshjälpen utmätas med hänsyn härtill.

Som nämnts skall krigshjälp inte utgivas, om hjälpbehovet tillgodoses på annat sätt. Krigshjälpen är med andra ord subsidiär i förhållande till andra hjälpformer. Den uppfattning jag i det föregående uttalat om att något särskilt krigsutbetalningssystem inte bör skapas för socialförsäkrings- och andra fredstida förmåner utesluter inte att sådana förmåner kan utbetalas under tid då krigshjälpsbestämmelserna är i tillämpning. I händelse av beredskapsutrymning torde nämligen förhållandena kunna antagas vara sådana att utbetalning av fredstida socialförmåner kan äga rum. I den mån en evakuerad persons hjälpbehov täckes genom sådana förmåner föreligger alltså inte rätt till krigshjälp.

När det gäller socialhjälp skulle principen att krigshjälpen är subsidiär i förhållande till andra hjälpformer kunna leda till att en kommun inte skulle kunna utge krigshjälp, innan den prövat om den har skyldighet att utge socialhjälp. En sådan ordning kan inte anses lämplig. Kommittén har därför föreslagit, att kommunerna inte skall vara skyldiga att utge socialhjälp i fall då hjälpbehovet har sin orsak i krigsskada, utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden. Jag biträder detta förslag, som inte gör någon inskränkning i kommunernas rätt att av kommunala medel lämna frivillig socialhjälp i den utsträckning de finner lämpligt.

Jag ansluter mig också till kommitténs uppfattning att man vid prövning av ansökan om krigshjälp inte annat än i rena undantagsfall kan göra sådan utredning om hjälpbehovet, som företages innan socialhjälp meddelas. Som grund för ett beslut om behovsprövad krigshjälp skall ej behöva ligga annan

utredning rörande sökandens hjälpbehov än ett av honom på heder och samvete avgivet intyg om detta behov. I intyget bör sökanden försäkra, att han saknar tillgängliga medel till sitt livsuppehälle och erforderlig vård samt att hans hjälpbehov ej tillgodoses på annat sätt. Det sagda utesluter inte, att krigshjälpsorganen, om skäl därtill föreligger, har rätt att närmare undersöka en hjälpsökandes förhållanden. De kan också vägra att utge krigshjälp, om det är uppenbart, att sökanden har tillgängliga medel och hans uppgifter sålunda är oriktiga, eller om det är uppenbart, att sökandens hjälpbehov tillgodoses på annat sätt än genom krigshjälpen.

Nyss berörda intyg skall enligt kommitténs förslag avgivas vid varje tillfälle, då sökanden önskar erhålla krigshjälp. Även om denna anordning i och för sig bör anses tillgodose rimliga anspråk på administrativ enkelhet, kan det inte uteslutas att åtskilliga, särskilt äldre personer finner det besvärande att gång efter annan skriftligen betyga att de saknar medel och att deras hjälpbehov inte tillgodoses på annat sätt. Som jag strax kommer till är avsikten att krigshjälp till uppehållet skall utgå för högst en månad i förskott. Särskilt med tanke på att krigshjälpen enligt mitt förslag ersätter fredstida förmåner såsom folkpension m. m. har jag övervägt, om inte ansökningsproceduren skulle kunna förenklas ytterligare. Mina överväganden har lett fram till att det borde vara möjligt att, sedan krigshjälp första gången lämnats, i fortsättningen utge krigshjälp utan ny prövning av hjälpbehovet. En given förutsättning är därvid att anledning ej föreligger till antagande att hjälpbehovet ändrats. Det lokala krigshjälpsorganet torde inte sakna möjligheter att bedöma huruvida så är förhållandet. Jag förordar att ett stadgande av nu angiven innebörd upptages i lagen. I praktiken betyder detta att den hjälpsökande, som för sin försörjning fortlöpande är i behov av krigshjälp, i allmänhet inte mer än en gång skall behöva försäkra att han saknar tillgängliga medel till sitt livsuppehälle och erforderlig vård samt att hans hjälpbehov inte tillgodoses på annat sätt.

Med förebild från familjebidragsförordningen har kommittén föreslagit, att Kungl. Maj:t som villkor för erhållande av behovsprövad krigshjälp skall kunna stadga skyldighet för hjälpsökande att hos organ för den offentliga arbetsförmedlingen anmäla sig som arbetssökande och antaga lämpligt arbete, i den mån sådant erbjudes honom. Förslaget har i allmänhet lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. I ett par yttranden har man dock velat skärpa kravet på arbetsplikten och i ett yttrande ifrågasattes, om det föreslagna stadgandet är erforderligt. Jag ansluter mig till kommitténs förslag.

Som förut nämnts avser krigshjälpen att tillgodose livsuppehållet och den vård, som är erforderlig. Till utgifter för livsuppehållet räknas utgifter för mat, bostad i vistelseorten, oundgängliga inventarier och kläder, rengöring, nödvändiga resor och andra dylika utgifter som erfordras för att vederbörande ej skall lida nöd. Ett visst mått av fickpengar bör även ingå i hjälpen till livsuppehållet. Vårdkostnader kan vara kostnader för vårdare

eller för vård på internat. Inom krigshjälpens ram bör även lämnas begravningshjälp.

Däremot bör, i överensstämmelse med vad socialberedskapskommittén föreslagit, krigshjälp ej utgå till evakuerade personers bostad i hemorten. Såsom framhållits i flera remissyttranden är det av stor betydelse att de evakuerade erhåller skydd mot vräkning från sin bostad i hemorten och mot utmätning av sitt bohag där. Hithörande frågor, som har beröring med frågor rörande moratorielagstiftning, torde få behandlas i annat sammanhang.

Krigshjälp bör såsom kommittén förordat normalt utgå som kontant bidrag. Endast undantagsvis, när hjälpbehovets art föranleder därtill eller när kontantbidrag kan antagas inte komma till avsedd användning, bör hjälpen utgå in natura. Ett speciellt fall av naturahjälp är då hjälptagaren erhåller bostad eller försörjning på anstalt, särskilt inrättat internat eller kollektiv förläggning. I sådana fall bör bostadsförmån och försörjning anses som krigshjälp in natura och i fall då helinackordering erhålles bör endast ett fickpenningbelopp utbetalas kontant till hjälptagaren.

Kommittén diskuterar i detta sammanhang frågan i vilken utsträckning kommunerna vid meddelande av krigshjälp bör direkt till hyresvärden betala hyra för bostad som upplåtits till hjälptagaren. Denna fråga har i den i prop. 1964:4 föreslagna lagen om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m. m. lösts så, att inkvarteringsvärden blir berättigad att direkt hos kommunen lyfta hyran för inkvarteringsbostaden i avräkning på krigshjälp, som tillkommer den inkvarterade. I lagen om krigshjälp bör upptagas en hänvisning till detta stadgande.

Socialberedskapskommittén föreslår att icke behovsprövade k r i g s h j ä l p under vissa omständigheter skall kunna utgå till den som i anledning av krigsskada eller utrymning lämnat sin bostad. Denna hjälpform avser främst s. k. utbombade personer och personer som deltagit i plötsliga utrymningar. Hjälpen skall kunna utgå inte endast till personer som inkvarterats i annan kommun utan även till dem som utrymmts eller omflyttats inom samma kommun. Personer som blott tillfälligt vistas i en kommun, t. ex. under en pågående utrymningsrörelse, skall dock enligt förslaget inte kunna få den icke behovsprövade hjälpen. Kommittén har inte minst av psykologiska skäl ansett angeläget att de hårt drabbade befolkningsskategorier, som de utbombade och de under flyktliknande former evakuerade utgör, under ett inledningsskede kan erhålla ett ekonomiskt bistånd utan prövning av sina ekonomiska förhållanden. Bidragsformen är att anse såsom en starthjälp med syfte att underlätta omställningen till de nya förhållandena.

Den icke behovsprövade krigshjälpen föreslås skola utgå därest Kungl. Maj:t så förordnat och för den tid Kungl. Maj:t bestämmer. Denna tid bör enligt kommitténs mening lämpligen kunna sättas till en månad.

Vid remissbehandlingen har förslaget i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Kritiska synpunkter har emellertid också anförts. I ett remissyttrande ifrågasättes, om det föreligger behov av denna hjälpform jämsides med den på schematisk behovsprövning grundade krigshjälpen, eftersom någon större skillnad mellan de båda hjälpformerna i praktiken knappast synes föreligga. Även om jag har förståelse för denna uppfattning, tror jag likväl att den psykologiska betydelsen av den ifrågavarande hjälpformen ej bör underskattas. Jag tillstyrker därför vad socialberedskapskommittén föreslagit.

Den icke behovsprövade krigshjälpen bör om möjligt lämnas så snart de kommunala myndigheterna från civildförsvaret övertagit ansvaret för de berörda befolkningsgrupperna, vilket innebär att de evakuerade får den så snart de erhållit bostad i inkvarteringskommunen.

I överensstämmelse med den principiella inställning jag redovisat i samband med mina allmänna överväganden rörande socialförmåner under krigsförhållanden finner jag det olämpligt att göra personer, som i fredstid är berättigade till sociala förmåner, till en privilegierad kategori i krigshjälphänseende genom att tillerkänna dem rätt att under alla omständigheter erhålla krigshjälp utan behovsprövning. Detta innebär att jag inte heller kan tillstyrka vä r n p l i k t s a v l ö n i n g s u t r e d n i n g e n s f ö r s l a g att värnpliktigas och civildförsvarspliktigas familjer skulle bilda en sådan privilegierad kategori. I den mån familjebidragsförordningen på grund av krigsförhållanden inte kan tillämpas får deras rätt till krigshjälp bedömas efter de allmänna reglerna. Med vad jag nu sagt har jag inte avsett att ta ställning till möjligheterna att skapa särskilda anordningar för försörjningen av de värnpliktigas familjer exempelvis efter mönster av det norska krigsregulativet, en fråga som inte tillhör mitt ämbetsområde.

Jag anser i likhet med socialberedskapskommittén att fasta n o r m e r f ö r k r i g s h j ä l p e n s s t o r l e k bör gälla. Förhållandena i samband med beviljande av krigshjälp torde sällan vara sådana att någon individuell prövning kan göras. Schablonbelopp måste därför i stor utsträckning komma till användning. Krigshjälp bör lämnas enligt en av Kungl. Maj:t fastställd taxa, vilken i huvudsak bör utformas som en månadstaxa för kontanthjälp. I taxan bör anges normerna för bostadsbidrag, underhållsbidrag för övriga levnadskostnader, bidrag för tillgodoseende av särskilda behov och begravningsbidrag. Hjälpen bör utbetalas i förskott för högst en månad.

Enligt kommittéförslaget skall bostadsbidragen i normalfall motsvara de belopp, med vilka ersättning för tvångsupplåtelse av bostad till hemlös befolkning skall utgå. Med anledning härav vill jag erinra om att för sådan upplåtelse taxor i stor utsträckning blir tillämpliga enligt den i prop. 1964:4 föreslagna lagen om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m. m.

När det gäller krigshjälpstaxans normer för underhållsbidrag för övriga

levnadskostnader har kommittén diskuterat olika alternativ och har därvid stannat för att anknyta underhållsbidragens storlek till folkpensioneringens ålderspension.

Jag saknar anledning att i detta sammanhang ta slutlig ställning till taxans utformning, men såvitt jag kan finna talar goda skäl för de av kommittén föreslagna lösningarna.

För krigshjälpsadministration skall enligt socialberedskapskommitténs förslag finnas en krigshjälpsnämnd i varje kommun. Har kommunen inte uppdragit åt annat organ att fungera som krigshjälpsnämnd eller inrättat särskild sådan nämnd, skall socialnämnden vara krigshjälpsnämnd. Förslaget har i allmänhet godtagits av remissorganen och jag har intet att erinra mot detsamma.

På det regionala planet bör det ankomma på länsstyrelsen att utöva tillsyn över kommunernas krigshjälpsverksamhet och planläggningen av densamma. Förekommer missförhållanden i kommunernas befattning med krigshjälpsverksamheten bör länsstyrelsen äga vidta erforderliga åtgärder för att nå rättelse. Länsstyrelsen bör kunna förordna att ersättning av statsmedel för utgiven krigshjälp inte skall utgå eller skall utgå i minskad omfattning, om kommunen grovt åsidosatt sina skyldigheter.

Länsstyrelsernas nu berörda verksamhet kommer uppenbarligen att ställa särskilda anspråk på deras personella resurser. Kommittén har föreslagit att i länsstyrelsernas krigsorganisation intages ett visst antal kvalificerade befattningshavare, som genom resor i länet kan utöva tillsyn över krigshjälpsverksamheten. Frågan har behandlats i åtskilliga remissyttranden, främst från länsstyrelserna, som i flera fall uttalar tveksamhet beträffande möjligheterna att erhålla lämpliga personer. Å andra sidan har riksförsäkringsverket framhållit att administrativt tränad socialförsäkringspersonal i ett krigsläge i stor utsträckning torde komma att frigöras från centrala ämbetsverk och från allmänna försäkringskassor i utrymningsområdena. Länsstyrelsernas personalbehov för krigshjälpsverksamheten bör enligt min mening beaktas vid planläggningen av länsstyrelsernas krigsorganisation. Hänsyn bör härvid tagas till vad som anförts från socialberedskapskommitténs och riksförsäkringsverkets sida.

Kommitténs förslag att kommunernas kostnader för utgiven krigshjälp skall ersättas av staten har genomgående tillstyrkts under remissbehandlingen och jag har för egen del ingen avvikande uppfattning.

Av bestämmelserna i den föreslagna lagen om kommunal beredskap följer, att kommunernas kostnader för administration av krigshjälpen i ett verkställighetsskede ersättes av staten, medan kostnaderna för planläggningen i princip vilar på kommunerna själva.

Såsom kommittén anförts bör vissa regler om enskild persons ersättningskyldighet för erhållen krigshjälp intagas i lagen om krigshjälp. Den som genom uppsåtligen eller av grov oaktsamhet läm-

nad oriktig eller vilseledande uppgift föranlett att krigshjälp utgått bör sålunda av allmän domstol kunna åläggas att återbetala beloppet.

Kommittén föreslår att, då frågorna om ersättningsskyldighet blir aktuella, i särskild lagstiftning skall kunna stadgas skyldighet för försörjare att ersätta behovsprövad krigshjälp, som lämnats åt hans make eller barn eller adoptivbarn under 16 år på grund av att försörjaren ej fullgjort sin underhållsplikt. Däremot har kommittén inte velat föreslå någon ersättningsskyldighet för den som erhållit krigshjälp på grund av utebliven social förmån, utebliven lön eller annan inkomst eller på grund av hinder att ta tillgångar i anspråk. Några remissorgan finner, att förslaget inte är helt tillfredsställande, och förordar en längre gående återbetalningsskyldighet. Bland annat framhålles att konsekvenserna skulle bli stötande, om återbetalningsskyldighet inte förelåg i fall då krigshjälp under längre tid ersatt exempelvis utebliven lön eller social förmån, som sedermera utgives för tid under vilken krigshjälp utgått. Återbetalningsskyldighet ifrågasättes också för den händelse dubbel utbetalning av krigshjälp ägt rum utan att detta kan läggas hjälptagaren till last.

Jag instämmer med kommittén däri att lagen bör öppna en principiell möjlighet att beträffande behovsprövad krigshjälp föreskriva återbetalningsskyldighet, som närmare regleras först sedan normala förhållanden inträtt efter det läge som föranlett utgivande av krigshjälp. Jag delar också kommitténs uppfattning att sådan återbetalningsskyldighet bör förekomma endast i begränsad omfattning. Den föreslagna möjligheten att föreskriva återbetalningsskyldighet för försörjare synes lämpligt avvägd. Med den av mig förordade lösningen, att de sociala kontantförmånerna skall kunna suspenderas under tid för vilken krigshjälp utgives, skulle verkan kunna bli att ett stort antal hjälptagare vid den tidpunkt då det fredstida systemet åter sättes i funktion skulle bli berättigade till betydande belopp av allmänna medel, avseende tid under vilken det allmänna genom krigshjälpen tryggt deras försörjning. Möjlighet torde böra finnas att undvika sådan dubbelbetalning. Jag förordar en regel om att återbetalningsskyldighet skall kunna stadgas för hjälptagare, där denne kommer i åtnjutande av annan social förmån för samma tid som krigshjälpen avser. Återbetalning torde härvid få ske genom att krigshjälpen avdrages på retroaktivt utbetalade socialförmåner.

Specialmotivering

I enlighet med de riktlinjer, som uppdragits i det föregående, har inom socialdepartementet upprättats förslag till lag om krigshjälp. I lagen upptages endast mera grundläggande stadganden. Övriga föreskrifter bör i form av tillämpningsbestämmelser utfärdas av Kungl. Maj:t eller myndighet, som kan komma att erhålla Kungl. Maj:ts uppdrag härtill.

Beträffande förslaget torde utöver vad förut anförts böra nämnas följande.

1 §.

Paragrafens lydelse ansluter till den brukliga i fullmaktslagar, vilka avses skola träda i tillämpning automatiskt i krig och efter särskilt förordnande — som skall underställas riksdagen — vid krigsfara.

2 §.

I denna paragraf anges de allmänna grunderna för rätt till krigshjälp. Dessa har behandlats i den allmänna motiveringen.

Första stycket avser den behovsprövade krigshjälp, och i andra stycket behandlas den icke behovsprövade krigshjälp.

Det ligger i sakens natur att krigshjälp ej samtidigt skall utgivas enligt första och andra stycket.

3 §.

Av första stycket framgår vilken kommun som är skyldig att utge krigshjälp.

I andra stycket fastslås att kommun inte är skyldig att utge socialhjälp till den som saknar medel av anledning som anges i 2 § första stycket, även om den hjälpbehövande tillhör sådan kategori av befolkningen, till vilken enligt socialhjälpslagen obligatorisk socialhjälp skall utgå. Den hjälpbehövande blir i stället berättigad till krigshjälp. Någon åtskillnad göres därvid ej mellan inkvarterade i kommunen och kommunens egen befolkning. Som framgår av den allmänna motiveringen innebär stadgandet inte någon inskränkning i kommuns rätt att lämna frivillig socialhjälp. Härfor utgår givetvis inte någon ersättning av statsmedel enligt reglerna för krigshjälp.

4 §.

Första och tredje styckena har behandlats i den allmänna motiveringen. Närmare föreskrifter angående ansökningsförfarandet förutsättes utfärdade i administrativ ordning.

Sökes krigshjälp för flera hushållsmedlemmar äger enligt andra stycket den som förestår hushållet avge föreskriven försäkran och lämna erforderliga uppgifter för var och en av hushållsmedlemmarna.

5 §.

Bestämmelserna i denna paragraf har behandlats i den allmänna motiveringen.

6 §.

Paragrafen innehåller reglerna om den kommunala organisationen av krigshjälpsverksamheten. Socialnämnden skall vara krigshjälpsnämnd, såvida kommunen inte uppdrager åt annat kommunalt organ att vara krigs-

hjälpnämnd eller inrättar särskild krigshjälpnämnd. I sistnämnda fall kan krigshjälpnämnd utses så snart lagen om krigshjälp trätt i kraft.

Andra—fjärde styckena har den utformning som är bruklig då nya specialreglerade kommunala nämnder inrättas.

7 §.

Bestämmelserna i denna paragraf har tillkommit för att beviljandet av krigshjälp skall kunna fortgå effektivt i trängda lägen. I sådant syfte har det ansetts lämpligt att beslutanderätten kan utövas av ledamot av krigshjälpnämnden eller den som av nämnden utsetts att mottaga ansökan om krigshjälp. Att såsom ifrågasatts i några remissyttranden medge sådan beslutanderätt endast för nämndens ordförande eller vice ordförande har inte ansetts tillfyllest.

8 §.

Kommunernas kostnader för utgiven krigshjälp bör såsom framgår av den allmänna motiveringen ersättas av statsmedel. Det har ansetts lämpligt att ersättningen fastställs av länsstyrelsen, som skall ha att på begäran lämna förskott på ersättningen.

9 §.

Bestämmelserna i denna paragraf har behandlats i den allmänna motiveringen. Hushållsföreståndare, som enligt 4 § andra stycket vid ansökan om krigshjälp avgivit intyg för hushållsmedlem och därvid lämnat oriktig eller vilseledande uppgift, kan åläggas att återgälda krigshjälp, som utgivits till hushållsmedlemmen.

10 §.

Som framgår av den allmänna motiveringen bör länsstyrelsen handha den regionala ledningen av krigshjälpverksamheten. Det bör ankomma på länsstyrelsen att följa tillämpningen av lagen och eljest meddelade bestämmelser om krigshjälp samt att därvid tillse att verksamheten bedrivs på ett ändamålsenligt sätt. Länsstyrelsen skall även övervaka planläggningen av krigshjälpverksamheten.

11 §.

I första och andra styckena regleras besvär över krigshjälpnämnds och länsstyrelses beslut enligt lagen. Vid besvär i krigshjälpärenden skall tillämpas den i lagen den 4 juni 1954 (nr 355) om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut stadgade besvärstiden. Erinras må att besvärstiden kan förlängas med stöd av administrativa fullmaktslagen. Av tredje stycket framgår att beslut skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, om ej länsstyrelsen förordnar annorlunda.

12 §.

Paragrafen innehåller ett bemyndigande för Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t förordnar att meddela tillämpningsföreskrifter.

Lagen bör träda i kraft den 1 juli 1964.

Den första mandatperioden för ledamöter och suppleanter i särskilt inrättad krigshjälpsnämnd bör bestämmas så, att överensstämmelse kommer att råda med den allmänna mandattiden inom kommunala nämnder. En regel härom har intagits bland ikraftträdandebestämmelserna.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer föredragande departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att antaga ett inom socialdepartementet upprättat förslag till *lag om krigshjälp*.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Berit Sandqvist-Örnberg